

Slöjd och hantverk som pedagogiskt verktyg

Anna-Klara Hedlund

**Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Ledarskap i slöjd och kulturhantverk**

15 hp

**Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet**

2016:18

Slöjd och hantverk som pedagogiskt verktyg

Anna-Klara Hedlund

Handledare: Katarina Saltzman

Kandidatuppsats, 15 hp
Ledarskap i slöjd och kulturhantverk
Lå 2015/16

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 47 00
Fax +46 31 786 47 03

Bachelor's programme in Leadership and Handicraft
Graduating thesis, BA/Sc, 2016

By: Anna-Klara Hedlund
Mentor: Katarina Saltzman

Sloyd and handicraft as pedagogical tool

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate in which ways sloyd and handicraft gives us knowledge in other areas. One of the discussions according to sloyd and education is about how the teachers can motivate the purpose of the sloyd subject. Some teachers find this hard. According to them the sloyd subject should gain more respect if it would be more connected to the other school subjects. I'm interested in finding and presenting research that gives examples on how sloyd works as an asset in educational contexts and how sloyd and other subjects are connected. My interest to this field developed in november 2015, at an internship at Kulturskolan. One of the goals in the operation of Kulturskolan is to collaborate with the public schools by using handicraft and sloyd as tools for knowledge transfer. By doing so the pupils learn not only handicraft, but also other forms of knowledge that comes along with the progress. In this way the pupils realize that different subject are linked and are depended on eachother.

In this study I'm investigating Kulturskolans lessons that integrates sloyd and other subjects. To evaluate the outcome of the lessons I have interviewed a primary school teacher and the sloyd pedagogue from Kulturskolan. A litterature study has also been made to investigate the connection between sloyd and other areas and to gain a whither perspective from the outcome of the study of Kulturskolan.

The result of the study shows that sloyd have many qualites as a school subject. Sloyd means so much more than just using tools and materials for the creation of objects. The conclusion is that its almost impossible to make sloyd without the reasoning about how it relates to other areas. Sloyd is depending on other subjects to give meaning to practitioners, and other subjects are depended on sloyd to give meaning about how to use them and their knowledge. Finally sloyd is one of the subjects in school that practise creativity which is nowadays one of the most important skills when students finish school and start looking for jobs.

Title in original language: Slöjd och hantverk som pedagogiskt verktyg

Language of text: Swedish

Number of pages: 50 + attachments

Keywords: sloyd, handicraft, pedagogic, "learning by doing", education

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—15/xx--SE

Förord

Jag vill börja med att rikta ett stort tack till min handledare Katarina Saltzman för allt stöd och all vägledning under skrivandets gång. Jag vill också tacka Ronneby Kulturskola och då främst Marie Olivendal som har varit en stor inspirations- och kunskapskälla till uppsatsen. Tack Marie för att jag fick inblick i att det finns så fantastiska verksamheter som Kulturskolan. Jag vill också tacka min familj för att ni alltid finns där, som bollplank, inspiration, glädjekälla och en idéspruta för galna upptåg. Slutligen vill jag tacka resen av klassen i Ledarskap i slöjd och kulturhantverk för tre fantastiska år.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Problemformulering.....	9
1.2.1 Kulturskolans pedagogiska arbete.....	10
1.3 Syfte och målsättning.....	10
1.4 Frågeställningar.....	11
1.5 Avgränsningar.....	11
1.6 Forsknings- och kunskapsläge.....	11
1.6.1 Tidigare forskning.....	11
1.6.3 Begreppsdefinitioner.....	13
1.7 Metod.....	15
1.7.1 Undersökningsmetoder.....	15
1.7.2 Observation.....	15
1.7.3 Intervjuer.....	16
1.7.4 Informanter.....	16
1.7.5 Litteraturstudie.....	16
1.8 Källmaterial och källkritik.....	17
1.9 Teoretisk ansats och etiska frågeställningar.....	18
2. Undersökning.....	20
2.1 Observation.....	20
2.2 Intervjuer.....	24
2.2.1 Intervju med Informant 1.....	24
2.2.2 Intervju med Informant 2.....	28
2.3 Litteraturstudie.....	30
3. Resultatdiskussion och slutsatser.....	38
4. Sammanfattning.....	46
Käll- och litteraturförteckning.....	48
Tryckta källor:.....	48
Internetkällor:.....	50
Otryckta källor:.....	50
Bilagor.....	1
Bilaga 1, Kulturskolans inbjudan till Skattjakt i naturen.....	1
Bilaga 2, Kulturskolans förslag till efterarbete kring Skattjakt i naturen.....	2
Bilaga 3, Materiallista - Skattjakt i Naturen.....	4
Bilaga 4, Intervjufrågor.....	5
Bilaga 5, Information till föräldrar till barn i Marie Falkstads klass.....	7

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I november 2015 gjorde jag, som en del av min kandidatutbildning i Ledarskap i slöjd och kulturhantverk, en månads praktik på Kulturskolan i Ronneby. En del av Kulturskolans verksamhet är riktad mot de kommunala skolorna i kommunen. Inom denna verksamhet utformar Kulturskolans pedagoger program som skolorna kan boka in sig på. Under min praktik upptäckte jag att Kulturskolans pedagoger verkar ha ett annat förhållningssätt än vanliga slöjdlärare kring vilken roll slöjden kan ha i ett pedagogiskt sammanhang. För mig har slöjd och hantverk alltid fungerat som ett verktyg för att förstå processer och hur saker hänger ihop. Jag har också alltid tyckt att utövandet av slöjd bidrar till kunskaper utöver hantering av verktyg och material. Men frågan är vilka kunskaper inom andra ämnesområden som slöjduitövning kan leda till?

Slöjden som skolämne handlar om problemlösning och om att förstå processer. Hur slöjden visar prov på detta tycks självklart för slöjdlärarna. Hur de som lär ut slöjd ser på ämnet har stor betydelse för vilken typ av undervisning som bedrivs och vad som blir resultatet av undervisningen (Ekström & Hasselskog 2015, s.94-95). Det är till exempel många slöjdlärare som vid undersökningar först svarar att slöjd innehåller mycket matematik, men då de ombeds att ge något exempel på detta har de svårt att ge ett konkret svar (ibid. s.68). Det uppstår problem när de inte kan konkretisera sina förklaringar mer. Detta har bidragit till att många har svårt att inse värdet i att slöjda. Den 5 januari 2016 publicerade Expressen ledaren *"Hur många smörknivar tål Sverige?"*¹. Ledaren är skriven av Anne-Charlotte Matteus, som anser att slöjden bör tas bort som skolämne, för att istället ge plats åt vad hon kallar *"modernare ämnen"*. Expressens publicering ledde till debatt i hela landet. Bland annat skrevs en stor mängd artiklar och debattinlägg där slöjdlärarna beskriver slöjdens värde och mål som skolämne; att förtydliga och konkretisera, att förstå en process, samt att göra saker verkliga. Jenny Frohagen, slöjdlärare med inriktning trä- och metall, har skapat Facebook-gruppen *Nationellt resurscentrum för slöjdamnet*². Förhoppningen var att detta skulle bli det första steget till skapandet av ett reellt centrum för slöjddidaktik. Syftet med gruppen är att ge stöd åt lärare som undervisar i ämnet och i maj 2016 hade gruppen över 3000 medlemmar. Inom Facebook-gruppen diskuteras det flitigt om förslag kring olika slöjduppgifter. I gruppen skriver många slöjdlärare att de vill förankra slöjden i de andra skolämnena, men det är tyvärr få som ger en beskrivning över hur detta ska gå till. Det är också flera slöjdlärare som endast verkar fokusera kring själva produktskapandet istället för vilka kunskaper eleverna tillgodogör sig genom slöjdprocesserna. I mitt examensarbete har jag undersökt hur metoder som används inom slöjd kan leda till andra kunskaper än enbart hur hanteringen av verktyg och material skapar slöjdföremål.

1.2 Problemformulering

Slöjden, som skolämne, upplevs ofta som lågt värderande, vilket till viss del kan bero på att det inte finns en tydlig forskning kring hur den verkar som en tillgång för människan. En del förknippar slöjd med någonting som bara görs för att det är roligt, utan några djupare tankar eller syften. Ett sätt att ändra denna inställning kan vara en mer ingående studie kring vilket värde slöjden skapar i ett pedagogiskt sammanhang.

¹ <http://www.expressen.se/ledare/ann-charlotte-martaus/hur-manga-smorknivar-tal-sverige/>

² <https://www.facebook.com/groups/centrumforslojdamnet/?fref=ts>

2003 tog institutionen för hushållsvetenskap vid Göteborgs universitet fram en ämnesrapport för Skolverket. Rapporten var en del av NU-03 (den nationella utvärderingen av grundskolan) och redovisar en fördjupad analys av slöjdamnet (Johansson & Hasselskog 2005, s.3). Enligt NU-03 finns det en problematik inom skolan, då resurserna inte är fördelade på ett sätt som kan möta upp varje enskild elevs behov. Skolan tar vanligtvis inte hänsyn till att alla elever lär sig på olika sätt.

1.2.1 Kulturskolans pedagogiska arbete

För att få en inblick i hur slöjd och hantverk används inom pedagogisk verksamhet har ett par observationer gjorts av Ronneby Kulturskolas verksamhet. Kulturskolan är en kulturpedagogisk verksamhet som samarbetar med förskolan, grundskolan och särskolan inom områdena bild, drama, kulturarv, musik och dans. Genom pedagogernas besök i skolorna ska alla barn i kommunen få möjlighet till estetiska upplevelser och eget skapande. Målet är att pedagogernas lektioner inom estetiska uttrycksformer ska skapa en väg till nya kunskaper för barnen. Kulturskolans arbete ger också lärare i för- och grundskolan möjlighet till inspiration och fortbildning. På så sätt ska arbetet med barnen skapa ringar på vattnet som kan spridas vidare³. Kulturskolans uppdrag grundar sig på förskolans, grundskolans och särskolans läroplaner, samt på kommunens Vision 2020, som är en plan över hur näringslivet ska se ut i kommunen år 2020. Kulturskolans verksamhet bygger på strävan efter en bra skola och ett rikt kulturliv, samt på FN:s konvention om barns rättigheter. Verksamhetens arbete är baserat på vetenskapen om att inlärning sker på olika sätt med alla sinnen aktiverade. Kulturskolan värnar om fantasi och kreativitet, som tillsammans med lust och glädje blir en drivkraft i inlärningsprocessen. På Kulturskolor finns en annan syn på lärande där pedagogerna utformar sin undervisning på ett sätt som bidrar till att lärandet sker genom görande. Här arbetar pedagogerna utifrån att skapa upplevelser som syftar till att ge eleverna en bredare kunskap och en större förståelse kring det som lärs ut. Upplevelserna är till för att presentera faktakunskaper genom ett sammanhang. Lektionerna ska bidra till att eleverna ska kunna relatera sina kunskaper till praktiska och konkreta exempel, vilket ska leda till en mer effektiv inlärning (ibid. s.8).

Följande studie kommer att undersöka hur slöjd kan bidra till kunskaper utöver själva hantverksutövandet, samt hur Kulturskolans pedagogik bidrar till elevernas inlärning.

1.3 Syfte och målsättning

Syftet med studien är att undersöka hur slöjd och hantverk kan bidra till kunskaper utöver de som enbart handlar om hantering av verktyg samt material, genom att diskutera hur användning av slöjdens processer kan verka som en tillgång inom andra områden/sammanhang. Målet med studien är att presentera förslag på hur det pedagogiska arbetet kan utformas så att slöjdpedagoger, tillsammans med andra lärare kan arbeta mer ämnesöverskridande, samt hur detta arbete formar resonemang som kan användas för att förklara slöjdens mening för någon som inte har en klar bild över hur den kan verka som en tillgång inom utbildningssammanhang.

³ https://issuu.com/charlottabackstrom/docs/ronneby_kulturskola/1, s.3-5

1.4 Frågeställningar

Uppsatsen grundar sig på följande frågeställningar:

- Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att eleverna, genom slöjden, får en djupare förståelse för andra ämnen och områden?
- Vilka kunskaper kan slöjd- och hantverksutövning ge, utöver de som innefattar hantering av slöjdens verktyg och material?

1.5 Avgränsningar

En av avgränsningarna som gjorts i uppsatsen är att den inte behandlar den del av slöjdämnesdebatten som handlar om att slöjden ska vara ett ämne som står för sig självt, utan att behöva hävda sig genom att relatera till andra områden och ämnen. Anledningen till detta är att verksamma inom andra professioner ska kunna använda relateringarna för att lättare kunna förstå värdet med slöjdämnet. Undersökningen för examensarbetet har gjorts genom litteraturstudier kring slöjdpedagogik inom utbildningsverksamhet och genom två observationer av Kulturskolans slöjdverksamhet mot Ronneby kommuns kommunala skolor. Slöjdverksamheten är en del av ett pågående program som drivs av kulturarvspedagogen på Ronneby Kulturskola. Skolklasserna som medverkade vid observationstillfällena kommer från Slättagårdsskolan och från Hobyskolan i Ronneby kommun. Vid båda tillfällena deltog två lärare tillsammans med sina elever. Under den första observationen deltog 13 elever och under den andra deltog 20 elever. I samband med observationen har intervjuer genomförts både med Kulturskolans kulturarvspedagog och med en av de medverkande lärarna. Observationsstudien är en begränsad studie då den endast baseras på två lektionstillfällen.

1.6 Forsknings- och kunskapsläge

Undersökningen tar avstamp i tidigare studier som gjorts inom slöjdpedagogik. En stor del av de studier som finns inom slöjd och kunskapsinhämtning genom praktiskt arbete bygger på forskning inom skolmiljöer. Därmed kommer följande kapitel främst vara inriktat mot slöjd som pedagogiskt verktyg i en skolmiljö. Kapitlet innehåller också en presentation av de begrepp som är betydande för uppsatsen.

1.6.1 Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras tidigare forskning inom slöjdpedagogik. I uppsatsens undersökningsdel presenteras sedan en litteraturstudie som ställs mot den tidigare forskningen i resultatdiskussionen.

I samband med Skolverkets nationella ämnesutvärderingar av bild, musik och slöjd (NU-03) gjordes 2003 utvärderingar kring lärarnas och elevernas uppfattningar om skolslöjden. En av de faktorer som utvärderades var om tiden som finns att tillgå var tillräcklig för att ge eleverna möjlighet att uppnå lärandemålen. I undervisningen talar lärarna sällan eller aldrig med sina elever kring hur det går för eleverna i slöjd, trots att det finns kursplaner som beskriver vad eleverna ska lära sig och vad som krävs för de olika betygsstegen (Johansson & Hasselskog 2005, s.10). Skolverkets studie visar att lärarna tolkar de nationella målen olika. Detta innebär att elever på olika skolor och med olika lärare inte får samma direktiv kring vilka mål som ska uppnås. Enligt utvärderingarna har slöjd en stor potential. Många elever har en positiv inställning till ämnet och uppvisar stor lust att lära. Lektionerna främjar elevernas

utveckling på flera plan, då de får diskutera, göra överväganden och lösa problem under arbetet. De flesta slöjdlärare planerar sin undervisning ensamma och tidsbristen anses vara en av faktorerna till att slöjddämnet inte når sin fulla potential. Slöjdlärarnas undervisning visar på flera kunskapskvaliteter, men en del av dessa faller bort då det inte finns utrymme för dem i skolvärlden (ibid. s.10).

Vidare har Anne-Lena Eriksson Gustavsson och Joakim Samuelsson (2008, s.279) vid Linköpings universitet visat att slöjd är det enda praktiska ämnet inom grundskolans senare del där betygen påverkas av både muntliga och skriftliga förmågor, samt även av läsförmågan. De andra estetiska ämnena skiljer sig från slöjden genom att elevernas färdigheter blivit olika viktiga i de olika ämnena. Inom musik påverkas inte betygen av elevernas läs- och skrivförmåga. Denna färdighet är däremot viktig inom bild och hemkunskap, men där anses de praktiska färdigheterna mindre viktiga för resultatet. Enligt Eriksson Gustavsson och Samuelsson finns det en stor skillnad mellan hur pojkar och flickor värderar sina läs-, skriv och muntliga förmågor. Flickor värderar sina läs- och skrivförmågor högre och dessa förmågor har en inverkan på deras betyg. Pojkarna däremot värderar sina muntliga förmågor högre, vilket gör att de bland annat missgynnas vid betygssättning inom två av tre kärnämnen: matematik och engelska. Samuelsson och Eriksson Gustavsson frågar sig således huruvida traditioner i undervisningsuppläggning och organisation påverkar elevers möjligheter att visa upp sitt kunnande på ett varierat sätt. Enligt dem behövs ett nytänkande inom skolan, som innebär att gränserna mellan de teoretiska och de praktiska ämnena till viss del suddas ut. Detta skulle enligt dem kunna innebära att alla elevers behov kan mötas upp, vilket kan leda till ett rättvist lärande (ibid. s.279-285).

Skapandet av kontext

Lars Lindström är professor vid Institutionen för utbildningsvetenskap vid Stockholms universitet. Han anser att det åskådliga tänkandet, som grundar sig på bilder och andra sinnesuttryck, ger många fler kombinationsmöjligheter än en enbart verbal-språklig tolkning av verkligheten. Enligt Lindström (2008, s.138) leder denna form av tänkande till en djupare förståelse. Detta visas bland annat genom det arbetssätt som flera kända matematiker använder sig av. Vid problemlösning är det vanligt att matematiker utnyttjar inre representationer, som bilder, känselintryck och ljud för att lättare kunna hitta lösningen (ibid. s.138). Detta arbetssätt kan kopplas till pragmatismen, som enligt Anders Marner och Hans Örtengren (2003) kännetecknas av att fokus är riktat på handlingars och påståendens praktiska konsekvenser. Inom skolans läroplan talar man om kunskap i form av de fyra F:n: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Trots detta finns det hos många lärare och pedagoger en föreställning om att kunskap endast kan fås genom språket (ibid. s.26).

I avhandlingen *"Att uppmärksamma det väsentliga – Lärares ämnesdidaktiska förmågor ur ett interaktionskognitivt perspektiv"* skriver Karin Stolpe (2011, s.23) om hur berättelser kan användas som en metod för att undervisa om komplexa fenomen. Berättelser är ett naturligt sätt för människan att organisera sina erfarenheter och kunskaper. Inom det sociokulturella perspektivet konstrueras kunskap genom kontexter. Därmed kan lärande ses som en innovativ och kreativ process. Stolpe hänvisar till Russel Tytler och Vaughan Prain, som anser att kontexter, perception, identitet, känslor, den kroppsliga upplevelsen samt historieberättande är viktiga inslag inom lärande (ibid. s.28-29). De anser att mönstren som ligger till grund för en berättelse lagras i elevernas minnessystem. Kunskaperna som berättandemetoden gett kan sedan aktiveras med hjälp av mönstermatchning genom interaktion med miljöer och andra människor (ibid. s.97). 2006 presenterade Skolverket en studie som visar att elever ofta har låga förväntningar på att exempelvis matematik kan vara meningsfullt. Därför är det viktigt

att synliggöra den matematik som knyter ihop kreativt tänkande med ett meningsfullt innehåll (Doverborg, Emanuelsson, Persson 2006, s.168).

Enligt Annie-Maj Johansson vid Institutionen för matematikämnet och naturvetenskapsämnenas didaktik (MND) vid Stockholms universitet har estetiska processer en positiv effekt på teoretiska ämnen. Användandet av estetiska och kreativa processer i ett lektionssammanhang gör att elever får en större lust att lära och att vara aktiva på lektionerna. Institutionen menar att estetiska kvalitéer anses ha en särskild betydelse inom NO-undervisning. Känslor som glädje, spänning och intresse är positivt för inläring och enligt Johansson beskriver allt fler lärare att de har förändrat sin undervisning för att eleverna ska få uppleva dessa känslor (Johansson 2012, s.58). Att arbeta med processer inom estetik inom teoretiska ämnen har visat sig positivt, då det bidrar till att föremål och laborationer inom andra ämnen studeras noggrannare av eleverna. Att laborationer, inom exempelvis naturkunskapsämnen, visar sig vara en form av kreativ process där det skapas någonting fint eller fult, bidrar enligt MND till att eleverna studerar resultatet mer ingående. Den ingående granskningen anses bidra till att eleverna blir mer uppmärksamma, vilket leder till en fördjupad kunskap (ibid. s.58-59)

1.6.3 Begreppsdefinitioner

Nedan presenteras de begrepp som är betydande för uppsatsen. Begreppsförklaringarna baseras på författarens tolkningar av hur de definieras.

Slöjdämnet

Slöjdämnet ursprung kan spåras till mitten av 1700-talet, då tankar om arbetets betydelse för barns fostran och undervisning växte sig starka i Europa. För att rädda fattighjon och fattigbarn från ”sysslolöshetens faror” samt för att utveckla barnens händighet och yrkesförberedelse, inrättades arbetsstugor. Verksamheten i arbetsstugorna innehöll flera av de inslag som senare kom att inrymmas i ämnet slöjd. Syftet med verksamheten var att lära pojkar att hantera verktyg och hårda material för tillverkning av föremål, medan flickorna skolades i hur föremål tillverkades av mjuka material (Alexandersson & Lantz Andersson 2008 s.199). Under 1900-talets början spelade slöjden en stor roll i utvecklandet av industrisamhället. Målet var att ge eleverna en grundläggande färdighet i hantering av redskap och material inom arbetslivet. Slöjden skulle utveckla barnens färdigheter i att själva tillverka redskap och föremål som kunde användas för eget bruk eller för hemmets behov. Först på 1960-talet började ämnesbeskrivningen för slöjd mer handla om utvecklandet av estetiska uttryck. 1878 blev slöjd ett eget ämne och sedan dess har den förändrats från att ha varit ett manuellt riktat ämne till att också skapa medvetenhet kring resurshållning. Med detta blev den intellektuella sidan av verksamheten allt viktigare, som att reflektera över och bedöma arbetsprocesser och produkters kvalitet. Detta medförde att de hantverksmässiga delarna under en period blev mindre viktiga (ibid. s.199-200). Idag innebär slöjd manuellt och intellektuellt arbete i förening. Slöjden som skolämne syftar till att utveckla elevernas kreativitet, nyfikenhet, ansvarstagande, självständighet och problemlösningsförmåga. Dessutom ska den verka för att stärka elevernas tilltro till sin egen förmåga, samtidigt som den ska ge dem en beredskap för att klara uppgifter som de ställs inför i sina dagliga liv. Ämnet ska också ge inblick i etiska, estetiska och funktionella värden. Samtidigt ska slöjden ge kunskaper om miljö- och säkerhetsfrågor (ibid. s.200).

Hantverk

Enligt Milla Ojala kan hantverk ses som en process där idéer och material formas till kulturella objekt. Hantverk är ett fenomen där människan är involverad både materiellt och immateriellt. Ojala hänvisar till svenska ordböcker, där begreppet ofta associeras till skräväsandet och till en produktion som är manuell istället för industriell. Slutprodukten i ett hantverk är starkt kopplat till utövaren, som förväntas behärska en hel process från råmaterial till färdig produkt (Ojala 2013, s.64). I Gunnar Almeviks (2014 s.7-8) förklaring till ordet hantverk hänvisar han till sociologen Richard Sennett som hävdar att hantverk snarare bör förklaras som en hållning i handlingar; ”the skill of making things well”. Sennett menar att hantverk inte står i motsättning till teoretisk kunskap, utan att det tvärtom är någonting som kan ingå i alla yrken eller göranden. Ordet hantverk förekommer ofta tillsammans med begreppet tradition. Alla hantverk är sammanvävda med den historia och de värden som råder i det samhälle där de praktiseras.

Immateriellt kulturarv

Inom Unescos konvention beskrivs immateriella kulturarv som sedvänjor, framställningar, uttryck, kunskap samt färdigheter som överförs från generation till generation, och som ständigt omskapas i samspel med omgivningen och i förhållande till historien. Konventionen om det immateriella kulturarvet har väckt frågan kring hur vi kan bevara och levandegöra traditioner som berättande, musik, dans samt hantverk/hantverkskunskap (Sjöberg 2014, s.71).

Mediering

Mediering är enligt Christer Stensmo (2007 s.198-199) benämningen på det kommunikationsflöde som finns mellan den lärandes medvetande och den fysiska och sociala omvärlden. Inom slöjden innebär mediering att människan relaterar och kommunicerar med omvärlden genom olika redskap eller verktyg. Redskapen inom mediering kan både vara fysiska (materiella) eller psykiska (intellektuella). De centrala redskapen för kommunikation, som till exempel det talade och skrivna ordet, kallas för symboliska eller psykologiska redskap. Till dessa hör också matematiska tecken och andra former av symboler. Till de materiella eller fysiska redskapen hör arbetsredskap, hantverksverktyg, databaser och mätinstrument. Dessa klassas som kulturella redskap. Användandet av redskapen innebär ett samlande av gemensamma erfarenheter och insikter som kan lagras utanför kroppen och hjärnan. Stensmo anser att detta leder till en förändring av vårt sätt att lära. Ju fler redskapen blir, desto mer måste den lärande utveckla förmågan att sortera samt att värdera dem och det informationsflöde som följer med. Enligt Stensmo (ibid. s.198-199) hävdar Roger Säljö, professor i pedagogisk psykologi, att lärande som sker med kulturella redskap kan äga rum på olika tider och platser. De behöver således inte vara kopplade till skolan.

Den tysta kunskapen

Begreppet tyst kunskap, eller tacit knowledge, introducerades 1966 av Michael Polanyi, som var beteendevetare och professor på the University of Manchester. Tacit knowledge är en kunskapsform som inte låter sig artikuleras, det vill säga språket räcker inte till för att beskriva och förklara. Tyst kunskap kännetecknas av kunskap som sitter i kroppen och som uttrycks i fysisk aktivitet; kunskapen uttrycks med vad vi åstadkommer genom våra handlingar (Lundgren & von Schantz Lundgren 2012, s.2). Tyst kunskap kan också beskrivas som kunskap baserat på erfarenheter genom praktiskt arbete som inte kan kommuniceras genom regler eller ord (Frade & Borges, 2006 s.294).

1.7 Metod

Uppsatsens vetenskapliga förhållningssätt kan beskrivas som fenomenografiskt. Fenomenografi är en kvalitativ metod för att studera lärande. Enligt Runa Patel och Bo Davidson (2011, s.32-33) bygger teorin på att forskaren fokuserar på att studera kvalitet istället för kvantitet inom pedagogiska metoder. Teorin appliceras i uppsatsen genom syftet som är att undersöka hur slöjd kan användas som ett pedagogiskt verktyg för lärande. Inom fenomenografin är fokus inriktat mot att studera uppfattningar (ibid. s.32-33). I undersökningens observations- och intervjudel baserades frågorna kring Kulturskolans arbetssätt på vilken intention pedagogen har haft och på om mottagarna haft samma uppfattning av lektionerna. Metoden har gått ut på att istället för att rikta fokus på hur mycket som lärs ut, istället undersöka vilken kvalitet det är på det som lärs. Syftet med att utgå från fenomenografi har varit att studera hur människor påverkas av omvärld och sammanhang vid inläring. Fenomenografin räknas som en av de empirinära ansatserna. Undersökningen har bestått av halvstrukturerade och öppna, kvalitativa intervjuer där intervjupersonen med egna ord beskriver sin uppfattning av ett fenomen. Efter intervjun sorterades materialet i olika kategorier tills mönstret blir tydligt. Det sista steget i processen ska enligt Patel och Davidson vara att organisera resultaten från undersökningsdelarna i relation till varandra för att utläsa ett gemensamt resultat från analysen (Patel, Davidson, 2011 s.32-33).

1.7.1 Undersökningsmetoder

Det material som presenteras i uppsatsen grundar sig på tre delar: en observationsdel, en intervjudel och en litteraturstudie. Materialet från de olika delarna har sedan analyserats för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar. Hur de tre delarna har utförts beskrivs nedan.

1.7.2 Observation

Syftet med observationerna var att studera hur kulturarvspedagogen lägger upp sitt pedagogiska arbete för att använda slöjden som en metod för att lära ut naturkunskap. Undersökningen har varit hypotesprövande. Denna typ av undersökningar förutsätter att det finns tillräcklig kunskap inom ett område, så att forskaren från teori kan härleda antaganden till förhållanden i verkligheten. Observationernas syfte var att pröva hypotesen att slöjd kan användas som en metod för att lärande utöver tillverkning av produkter. Enligt Patel och Davidsson (2011 s.13) förutsätter denna form av undersökning att forskaren i så stor utsträckning som möjligt ser till att undanröja risken för att något annat än det som uttrycks i hypotesen påverkar resultatet. Observationen har varit ostrukturerad, vilket enligt Patel och Davidson ska innebära att observatörens registrering ofta består av att skriva ner nyckelord (ibid. s.98). Nyckelorden har sedan skrivits samman till en fullständig redogörelse från tillfällena. Anledningen till att observationen har varit ostrukturerad är att kulturarvspedagogen oftast vid början av lektionen först försöker känna av gruppen, så att pedagogiken kan läggas på en nivå som är anpassad efter elevernas behov. Därmed går det inte att använda en strukturerad observationsteknik, där individers beteenden ska placeras in i olika fack.

För att lättare kunna samla in och göra en korrekt bedömning av utfallet från observationen har filmning använts som dokumentationsteknik under en av observationerna. Videodokumentation kan enligt Sarah Pink (2007 s.11) användas som en metod för att föra dagbok, samla in stödord eller för att dokumentera processer och aktiviteter. Då tekniken bidrar till att forskaren får med en helhetsupplevelse av händelser och interaktion mellan människor, är det en lämplig metod för att studera situationer inom sociala sammanhang.

Analyserna av filmdokumentationen kan sedan användas för att koppla samman och få en bredare förståelse för olika forskningsresultat (ibid. s.14).

I dokumentationen av observationen har författaren valt att inte skilja på barnens reaktioner utan istället låta alla elever tala kollektivt som en röst. Att studera barn har inneburit en viss svårighet då en del barn i början av observationerna fokuserade mycket på att det fanns en kamera i närheten. Barnen i studien hade däremot en positiv inställning till att bli filmade och det gav möjlighet att få med spontana reaktioner då de var öppna med vad de hade för tankar kring händelserna och uppgifterna som Skattjakt i naturen baserades på.

1.7.3 Intervjuer

För att kunna utvärdera resultatet av observationerna har kvalitativa intervjuer genomförts med Kulturskolans kulturarvspedagog, samt med en av lärarna som medverkade vid ett av observationstillfällena.

Intervjufrågorna till kulturarvspedagogen har varit inriktade mot vad intentionen med lektionen var och hur detta påverkade valet av pedagogiska verktyg (Se Bilaga 4, Intervjufrågor). Frågor har också ställts kring resultatet av lektionerna, samt hur de kopplades till den ordinarie skolverksamheten. För att få en större inblick i hur slöjd kan användas som ett pedagogiskt verktyg har intervjun också varit riktad mot hur slöjd inom andra sammanhang kan bidra till kunskaper utöver hantering av material och verktyg.

Intervjufrågorna till den berörda läraren har varit koncentrerade kring vilka kunskaper eleverna fått med sig från programmet och hur dessa kan kopplas samman med skolans egen verksamhet (Se Bilaga 4, Intervjufrågor). Målet med att intervjua läraren har varit att se om lärarens uppfattning om vad slöjdverksamheten har gett eleverna stämmer överens med kulturarvspedagogens intention. Från början var syftet att informera en av lärarens kollegor, eftersom hon tycktes ha en större inblick i upplägget kring Skattjakt i naturen. Att en annan lärare blev informant istället har troligtvis haft inverkan på undersökningens resultat, genom att hennes svar baserades på reflektioner utifrån endast ett tillfälle.

1.7.4 Informanter

I såväl observations- som intervjudelarna har samma informanter ingått, bortsett från Informant 3, det vill säga barnen, som enbart medverkade vid observationsdelarna.

Informant 1, benämnd som *Pedagog* i uppsatsen, arbetar som kulturarvspedagog på Ronneby Kulturskola. Förutom kulturarv bedriver hon också undervisning i slöjd på Kulturskolan. Tidigare har hon också arbetat som lärare i textilslöjd i grundskolan. Pedagogens namn står angivet i Bilaga 1, Bilaga 2 och Bilaga 4 i uppsatsen, vilket är någonting som hon har godkänt. Informant 2, benämnd som *Läraren* i uppsatsen, arbetar som lärare för grundskolan, årskurs 1-5, på Slättagårdsskolan. Informanter 3, benämnda som *Barnen* i uppsatsen, består av 13 elever i årskurs ett på Slättagårdsskolan och 17 elever i årskurs två på Hobyskolan. Båda skolorna ligger i Ronneby kommun.

1.7.5 Litteraturstudie

Litteraturstudien utgår från två grenar inom pedagogik. Den första delen av litteraturstudien kartlägger vilka tidigare studier som gjorts inom pedagogisk verksamhet kopplat till slöjd. Den andra delen av litteraturstudien är fokuserad mot hur praktiskt arbete i

utbildningssammanhang kan bidra till en mer effektiv inläring. Studien bygger både på forskning om slöjd och om pedagogik, samt på en jämförelse mellan vad Skolverket säger om olika ämnen. Genom att använda Skolverkets läroplan har det gått att jämföra och utvärdera slöjd både med andra ämnen och i förhållande till andra områden. I arbetet verkar litteraturstudien som den mest relevanta del för de resonemang och information som presenteras i uppsatsen, Detta eftersom den är betydande för utvärdering av resultatet från observationerna och intervjuerna.

1.8 Källmaterial och källkritik

Det källmaterial som ligger till grund för uppsatsen bygger på litteraturstudie, observationsmaterial i form av film och anteckningar samt på intervjuer som spelats in och transkriberats.

Då litteraturen inom slöjdpedagogik visade sig vara begränsad har den kompletterats med studier inom praktiskt arbete inom pedagogik, med fokusering på hur praktiskt arbete bidrar till en bredare förståelse vid inläring.

Valet av observationstillfällen och intervjuer grundar sig på intentionen att få exempel från verkligheten som visar hur slöjd och hantverk kan användas som ett pedagogiskt verktyg. Syftet med observationerna har varit att genom exemplen från den lättare kunna hitta samband i de olika litteraturstudierna. Valet av metod innebär ingående studier av enskilda situationer och personer inom ett pedagogiskt arbete kopplat till slöjd. I undersökningen väger litteraturstudien tyngre vid svaret på frågeställningarna eftersom de har varit en förutsättning för att kunna utvärdera resultatet från observationerna och intervjuerna.

Syftet med att använda Ronneby Kulturskolas verksamhet som föremål för observationen var att de ofta planerar sina lektioner utifrån att eleverna ska få med sig en stor mängd kunskap, inte bara om hantverk, utan också inom andra ämnesområden. Programmet som studerades har genomförts under flera år av Kulturskolans kulturarvspedagog. Detta bidrar till att en del lärare i kommunen har en bild av innehållet. Innan observationen kontaktades en av dessa lärare, med intentionen att genomföra en intervju med henne kring sambandet mellan slöjd och andra ämnen. Upplägget kring Skattjakt i naturen bygger på att kulturarvspedagogen håller en lektion där eleverna, tillsammans med sina lärare, samlar in slöjdmaterial i form av växter, från naturen. Växterna läggs i press och efter ett antal veckor tar lärarna vid och tillverkar någonting fint av växterna, tillsammans med eleverna. Ett av syftena med att intervjua framförallt en av de medverkande lärarna var att hon medverkat i programmet vid flera tillfällen och därmed hade en klar bild över hur materialet kunde användas. Men vid observationstillfället dök hon tyvärr inte upp, utan hade skickat en ersättare som inte hade samma inblick i programmet. Ersättaren hade svårt att förstå kopplingen mellan slöjd och andra ämnesområden, kanske på grund av att hon aldrig gjort något liknande förut. Därmed uppnådde intervjuerna inte hela sitt mål, vilket till viss del var att ta reda på hur det insamlade materialet från Skattjakt i naturen tidigare hade använts. Däremot bidrog intervjun till insikten om att det ibland är svårt för lärare inom andra ämneskategorier att förstå kopplingen mellan slöjd och andra ämnen.

Genom att göra mer än en observation blev det tydligt hur utfallet från slöjdverksamhet med utomhuspedagogik är starkt beroende av väderförhållanden. Vid den första observationen var det kallt ute och flera barn hade för lite kläder på sig. Detta medförde att programmet fick

kortas ner och att vissa moment därmed inte kunde genomföras eller fick kortas ner. För att få en inblick i hur ett helt programtillfälle såg ut genomfördes därför ytterligare en observation.

Genom litteraturstudien undersöks hur slöjden kan användas som en tillgång inom andra pedagogiska sammanhang. Litteraturstudien syftar till att hitta samband mellan slöjd och andra områden. Här studeras slöjden inom ett utbildningssammanhang. För att koppla litteraturen till de andra undersökningsdelarna undersöks främst delar inom slöjdprocesser som kan kopplas till de andra delarna. Till viss del undersöks skolan och läroplanen för olika ämnen. Dessa ämnen består främst av de som också tas upp i observationerna och intervjuerna.

1.9 Teoretisk ansats och etiska frågeställningar

Uppsatsen utgår från teorier kring metoder för lärande genom mediering och hantverksredskap. Undersökningen kretsar kring hur mediering och redskap i ett slöjdsammanhang tillsammans bidrar till en ökad läroprocess. Undersökningen utgår från Anders Marners teorier om att mediering och redskap inom estetiska läroprocesser kan användas som en metod för lärande inom andra områden och ämnen.

Enligt Marléne Johansson (2008 s.272), professor i slöjd vid Göteborgs universitet samt Åbo Akademi, utvecklas lärandet under samspel mellan hand, verktyg och material, samt genom att den lärande förstår sammanhang genom att bland annat läsa av andra. Genom den situation som skapas runt artefakter och genom kommunikation blir kunskapen levande. Omgivningen spelar en stor roll för förståelsen för det som lärs ut. Skolverket menar att utöver att läraren är den kunniga i slöjdsalen, så växlar eleverna mellan att lära av läraren, samt att själva lära ut och lära av varandra. Förutom att verktygen används som medierade redskap blir personerna i slöjdsalen också medierade resurser för varandra. Uppgifter löses ofta genom social interaktion. Genom slöjd skapas diskussion, förståelse och handlande utifrån miljö och hållbar utveckling (ibid. 273-274).

Dagens samhälle och teknikutveckling har enligt Mikael Alexandersson och Annika Lantz Andersson (2008) bidragit till att gränserna för vad som är fysiska redskap och vad som är intellektuella redskap blir diffusa. De menar att det intellektuella och det manuella arbetet förutsätter varandra (ibid.s.208). Därmed blir det ointressant att skilja dessa från varandra inom lärandesammanhang. Lärande och utveckling ses som en process där vi lägger till nya tanke- och handlingssätt till dem som vi redan har. Att arbeta med slöjd gör att det som vi lär oss synliggörs och blir konkret. Därmed sker en inramning som gör att kunskapen känns meningsfull för eleverna. En skolmiljö präglas ofta av teoretisk och mer abstrakt kunnande, vilken försvårar för eleverna att sätta in kunskaperna i ett sammanhang som blir förståeligt. En alltför teoretisk skolgång resulterar i att kunskaperna upplevs för abstrakta. Eleverna lär sig saker i teorin, men har ingen aning om hur teorierna ska kunna appliceras i verkliga livet. I sådana sammanhang kan slöjden enligt Alexandersson och Lantz Andersson visa upp sammanhang där teorierna används i praktiken (ibid. s.208-210).

Ordet *pragmatism* kan enligt Christer Stensmo (2007 s.201) härledas till det grekiska ordet *pragma* som kan översättas med handling, verksamhet eller gärning. Pragmatism är en filosofi som växte fram på den amerikanska kontinenten i slutet av 1800-talet. Den pragmatiska filosofin kan ses som en metod för att lösa både vetenskapliga och vardagliga problem. En av de mest framstående inom pragmatismens pedagogik var John Dewey, som var verksam under 1800- och 1900-talet. Enligt honom hade utbildningstänkandet genom historien pendlat mellan två typer av läroplaner, den logiska och den psykologiska. Den logiska läroplanen

innebar att eleverna underordnades ett på förhand givet och systematiserat stoff. Den psykologiska läroplanen innebar att elevernas egna behov och intressen skulle bestämma upplägget på utbildning. Stensmo menar att John Dewey skapade en ny läroplan, där lärandet skulle uppstå vid interaktion mellan eleverna och omvärlden (ibid s.202-221). Pedagogiken i läroplanen grundade sig på att barn inte delar in omvärlden i olika läroämnen som ska läras in var för sig, utan av sammanhang som bildas vid ett gränsöverskridande arbete mellan ämnena. Dewey myntade begreppet ”learning by doing”; lärande genom praktiskt arbete. Hans pedagogik bygger på att eleverna ska arbeta laborativt och undersökande. Varje uppgift måste kunna relateras till ett sammanhang, annars skulle lärandet bli ett konstlat informationsinsamlade. Enligt Deweys pedagogiska synsätt skulle det undersökande arbetet vara kollektivt. Därmed skulle eleverna förutom att lösa uppgiften, också lära sig att samarbeta samt att kontrollera och korrigera varandra. Genom arbets sättet blev den vanliga undervisningen samtidigt en del i elevernas demokratiska fostran (ibid. s.201-221).

Uppsatsens metoder kan härledas till fenomenografi. Fenomenografi bygger på att forskaren fokuserar på att studera kvalitet istället för kvantitet inom pedagogiska metoder. Inom fenomenografisk forskning är fokus inriktat mot att studera uppfattningar. Metoden går ut på att forskaren istället för att fokusera på hur mycket som lärs ut, istället undersöker vilken kvalitet det är på det som lärs. Syftet med en fenomenografisk analys är riktat mot hur människor påverkas av omvärlden. Fenomenografi räknas som en av de empirinära ansatserna. Det är vanligt att forskaren arbetar med öppna, kvalitativa intervjuer, där intervjupersonen med egna ord beskriver sin uppfattning av ett fenomen. Efter intervjun sorterar intervjuaren materialet i olika kategorier tills mönstret blir tydligt. Det sista steget i processen består av att kategorierna organiseras i relation till varandra för att bilda ett resultat av analysen (Patel & Davidson, 2011 s.32-33).

Undersökningen har gjorts utifrån de forskningsetiska principer som är framtagna av Vetenskapsrådet. Enligt Vetenskapsrådet (2002) kan det grundläggande individskydds kravet delas upp i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (ibid. s.6). Enligt Vetenskapsrådets regler ska forskaren informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om vilken som är deras uppgift inom projektet och de villkor som gäller för deras deltagande. De ska informeras om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan (ibid. s.7). Innan observationen och intervjuerna som ingår som en del av undersökningsmaterialet för uppsatsen har alla deltagare i observationen fått information om vilken form av studie som observationen är en del av, vad studien kommer leda till, samt hur den kommer publiceras. Vid en undersökning av detta slag kan det enligt Patel och Davidson vara intressant för deltagarna att ta del av resultatet (Patel & Davidson 2011, s.64). Deltagarna har därför informerats om att det är en studie som kan hittas via Göteborgs universitet. Informationen har skickats ut i pappersform där deltagarna har fått skriva under att de godkänner sin medverkan i observationen. Då flertalet av deltagarna var barn har deras föräldrar fått skriva under att barnen tillåtits medverka (Se Bilaga 5, Information till elevernas föräldrar). Hänsyn har också tagits till de medverkandes anonymitet och därmed anges inte deltagarnas namn, förutom i kulturarvs pedagogens fall, vilket har gjorts i samförstånd med henne. För de andra informanterna, det vill säga barnen och läraren anges barnens ålder och vilka skolor deltagarna tillhör.

2. Undersökning

I detta kapitel presenteras uppsatsens undersökningsdel. Undersökningen består av tre delar; en observationsstudie, en intervjudel och en litteraturstudie.

2.1 Observation

Närmiljön som pedagogiskt material

Observationerna gjordes under Kulturskolans program *Skattjakt i naturen*. Lektionen hölls för elever i årskurs ett och två, av Kulturskolans kulturarvspedagog. Programmet gick ut på att visa hur lätt det är att hitta slöjdmaterial genom att undersöka sin närmiljö. Innan lektionen har skolorna fått en inbjudan med en kort förklaring kring upplägget (Se Bilaga 1, Kulturskolans inbjudan till *Skattjakt i naturen*). Arbetet ska egentligen vara förlagt till två tillfällen, ett där eleverna samlar in sitt slöjdmaterial och ett där de får tillverka någonting med materialet. Observationerna genomfördes vid lektionstillfällen som handlade om materialinsamling. Lektionerna utgick från elevernas skola. Därifrån tog pedagogen ut dem i närmsta skogsglänta för att leta slöjdmaterial ute i naturen. Nedan följer utvalda delar av händelseförlopp under lektionerna.

Då eleverna var relativt små försökte kulturarvspedagogen lägga sin undervisning på en ganska grundläggande nivå. Hon börjar med att berätta om Carl von Linné, som var botaniker och som gav alla växter två latinska namn. Hon berättar att växter heter olika saker på olika språk, men att de också har latinska namn som gör att människor från olika länder kan förstå varandra när de pratar om växter. Hon förklarar också att detsamma gäller för termer inom sjukvården. Dock är inte syftet med lektionen att barnen ska lära sig växternas namn, utan att de ska få uppleva hur spännande det kan vara att vistas ute i naturen. Pedagogen har tagit med sig förstoringsglas och luppur som barnen får använda sig av. Dessa verktyg ska bidra till att öka barnens upptäckarlust och få dem att se naturen ur ett nytt perspektiv. Barnen nappar direkt på detta:

Barnen: *Åh jag vet jag vet, man kan lägga myror i där!*

Pedagogen: *Ja, vet ni vad man kan göra? Man kan sätta sig så här, (hon sätter sig på huk och studerar marken genom luppen) nära och så tittar man. Åh där kom en myra! Wow! Och mossa!*

Efter demonstrationen får eleverna sina uppgifter:

Pedagogen: *Med de här redskapen, med luppen och med förstoringsglas, så kan man komma väldigt nära växterna och djuren. Vi ska försöka att inte få med oss några djur hem men vi kan titta på dem. Och detta är glas (pekar på förstoringsglas) tappar man den så går den sönder. Nu ska ni få era uppgifter. För jag tänkte att ni skulle... ni kan arbeta i små grupper, ni kan vara två, ni kan vara tre, någon kanske vill arbeta själv och då får den göra det. Så ni får bestämma själva, men ingen ska vara själv om de inte vill vara själva, man får inte lämna någon utan alla måste få vara med någon.*

Barnen börjar gruppera sig och kulturarvspedagogen går runt och kontrollerar att alla som vill arbeta tillsammans har någon att vara med. En del av barnen vill arbeta själva, men för att ingen ska känna sig utanför föreslår pedagogen att de kan arbeta själva och ändå gå tillsammans. Det märks på barnen att de tycker detta låter bra. På en del barn märks det att de känner en viss stolthet i att jobba själva. En del av dessa elever pekar ut och lär ut växternas namn till de andra barnen. Efter att ha samtalat med barnen märktes det att de som valt att

arbeta själva har en vana av att vara ute i naturen, vilket förmodligen gör att de känner sig tillräckligt säkra för att våga arbeta själva.

Eftersom eleverna inte är så gamla får de inte gå längre iväg än att lärarna kan hålla koll på dem. Innan barnen går iväg på sina uppdrag pratar pedagogen och lärarna ihop sig om hur stort område eleverna får hålla sig på:

Pedagogen: *Men ni måste ju gå där de finns lite blommor som ni kan samla in. Jag tänkte att vi kan börja här. För nu är det ju så tidigt på våren så det kanske inte finns så mycket. Men det kanske finns någon mossa (hon tar upp mossa och visar). Och om ni samlar sån här mossa så ska ni försöka se till så ni får med roten också, om det går så kan ni ta några såna. Det kanske finns blåbärsris, kanske finns det vitsippor och det kan finnas gräs kanske. Eller så kanske det finns ljung eller så finns det... man kan inte ta en hel kvist utan det får vara lite... (tar upp en lupp)... Ni ser så små de här är. Och ni kanske hittar fem grejer var eller nånting och då gör man så här. (Hon tar upp en växtpress och visar hur man skruvar av vingmuttrarna för att lossa plattorna från varandra). Vi gör så här; ni går ut och så samlar ni in lite växter, eller om ni inte hittar några så kan det finnas löv. Vet ni vad ni ska göra?*

Barnen: *Ja!*

Pedagogen: *Ja, att ni ska gå runt här och kolla och om ni vill titta närmare på någonting så går ni och hämtar ett förstoringsglas eller en lupp.*

Barnen: *Men kan man börja gå med en sån? (barnen pekar på ett förstoringsglas)*

Pedagogen: *Ja det kan man göra om man tar det lite försiktigt. Tänk bara på att det inte finns en till varje, utan man får dela upp dom lite mellan varandra. Är ni beredda?*

Barnen: *Ja!*

Pedagogen: *Då har ni fått uppdraget och jag skickar ut er på uppdraget nu!*

Barnen sprider ut sig och börjar arbeta. I början av deras uppdragstid blir många av barnen hänfödda över hur allting ser annorlunda ut när det förstoras. Detta bidrar till att en del elever börjar titta på och utforska varandras ansikten genom förstoringsglasen, vilket stjälar en del fokus från den egentliga uppgiften. Men efter att ha stillat behovet av att se varandras ansikten i större format går alla barnen in för uppgiften med liv och lust.

Då lektionen hålls tidigt på våren är det inte så många blommor som har slagit ut. Den begränsade tillgången på växter bidrar till att de flesta barn plockar samma arter. De mest förekommande växterna som plockas är vitsippa, mossa, ljung och grässtrån. De barn som vill får med sig varsin påse som de kan lägga växterna i. När varje grupp eller elev har samlat in fem växter var får de gå bort till pedagogen för att få hjälp att pressa dem.

Barnen plockar blommor och sedan går det bort till pedagogen. För att barnen ska kunna få ut så mycket som möjligt från uppgiften är det viktigt att de får med hela växter med både blomma, stjälk och rot. Detta är för att det ska bli lättare att identifiera de olika växterna efter pressningen.

Kulturarvspedagogen förklarar hur växtpressarna är konstruerade. De består av två träplattor som pressas mot varandra med hjälp av fyra skruvar som dras åt med vingmuttrar. Hon förklarar hur hon lägger växpapper mellan växterna. Pappret hjälper till att dra ut fukten ur växterna så att de ska torka snabbare. När pappret drar ur vätskan ur växterna torkar de samtidigt som de krymper. Vid varje växt skriver pedagogen upp vilken elev det är som har plockat den.

Barnen: *Vi vill börja pressa.*

Pedagogen: *Ja då kan ni titta hur vi gör här så är det snart er tur.* (Pedagogen tar upp en blomma). *Här hittar vi en...*

Barnen: *Vitsippa!*

Kulturarvspedagogen visar att växterna ska läggas upp på växtpappret så att blombladen ligger lite öppna. Detta är för att man verkligen ska se hur hela blomman ser ut, med både stjälkar, blomblad och pistiller.

Pedagogen: *Blommorna har inte vikit ut sig så mycket idag för de tycker att det är lite kallt, men man kan försöka vika upp dem så.*

Hon viker ut blombladen så att hela blomman syns tydligt. Barnen får hjälpa till att hålla i blommorna så att de pressas på ett representativt sätt.

Pedagogen: *Så nu kommer de här papprena att suga upp lite fukt och sånt.* (Pedagogen lägger papper ovanpå blommorna).

Barnen: *Varför kommer de att göra det?*

Pedagogen: *Jo så att de torkar blommorna.*

Barnen: *Och sen ska man pressa?*

Pedagogen: *Ja sen ska man pressa ihop detta. Ska vi ha också... lite gräs hade ni va?*

Barnen: *Ja såna här. Här är nånting.*

Pedagogen: *Då lägger vi lite såna här. Kan du lägga den där?*

Barnen: *Hur ska de ligga då?*

Pedagogen: *Så att de ligger lite fint. De ska ju se snygga och fina ut sen. Så lägger vi lite papper emellan.*

Barnen: *Får man ta med de till skolan idag?*

Pedagogen: *Ja fast man kan inte öppna dem förrän om någon vecka eller två kanske. Ska vi lägga i någonting mer? Ville ni ha lite mossor?*

Barnen: *Jaa. Vi tar lite såna kvistar också.*

Pedagogen: *Vill ni ha detta med? För då får ni ta reda på sen vad detta är för något.*

Barnen: *Det vet vi inte för vi bara plockade något.*

Pedagogen: *Ja men det kan man ta reda på sen.*

Barnen: *Sen hade vi ett löv med.*

Pedagogen: *Det lövet är redan torkat. Det är ett löv som växte i sommar som var grönt då. Och nu är det kan man säga... man kan säga att det är visset nu. Man brukar inte torka dem, utan man brukar bara torka gröna löv. Förstår du?*

Barnen: *Ja.*

När Kulturskolan har den här typen av lektioner brukar de egentligen vara utomhus i två timmar. Lektionen brukar börja med att det hålls en kort introduktion kring Carl von Linné och hans system kring att dela upp växter och ge dem latinska namn. Barnen ska bli medvetna om att skogen är djurens rike och att det finns faktorer som är viktiga att ta hänsyn till vid vistelse i naturen. Under våren är det många djur som får ungar och barnen ska bli medvetna om att de är besökare i djurens hem och därför måste visa hänsyn mot dem. Vid insamlandet av växterna ska barnen sträva efter att få med hela växten, men blomma, stjälk, blad och rot. Om lektionen genomförs då det är fint väder brukar det finnas med en liten fikapaus. Under fikapausen ska eleverna få möjlighet att sätta sig ner och med hjälp av flora kolla upp vad deras växter heter och lära sig lite om dem. Vid det första observationstillfället var det tyvärr mycket kallt ute och flera av barnen hade inte tillräckligt med kläder på sig för att klara av att sitta stilla och bläddra i floror. Detta innebär att eleverna fick vänta med att kolla upp

växternas namn tills de öppnat upp växtpressarna och tagit ut innehållet. Eftersom växterna skrumpnar ihop något då vätskan försvinner bidrar pressningen till att de ändrar utseendet något. För att växterna ska gå att identifiera är det därför viktigt att de pressas på ett genomtänkt sätt. Om barnen till exempel ska pressa en vitsippa är det viktigt att se till att blombladen öppnas upp så att ståndare och pistiller syns.

Pedagogen: Nu gör jag så här. För den här lilla blomman vill man ju se hur den ser ut, så jag försöker öppna den så. Då lägger vi lite växt- eller läskpapper emellan.

Barnen: Sa du växtpapper?

Pedagogen: Ja man lägger det emellan så suger det upp lite fukt. Här har du blåbärsris. Då lägger vi det. Och så har vi. Och så lägger vi papper.

Barnen: Vi hade väl en annan sort också? Här hade vi. Det här är bara blå... eller vad heter det... vitsippsblad!

Barnen får hjälpas åt med att själva skruva ihop växtpressarna. Mellan växterna läggs växt- och tidningspapper som ska suga upp fukten. Att använda en så enkel konstruktion av press som möjligt är ett medvetet val från pedagogens sida. Detta ska visa hur enkelt det är att göra en egen växtpress, vilket ska ge en inblick i att slöjd inte behöver innebära dyra och komplicerade verktyg.

För de skolor som vill finns det också en möjlighet till ett extra lektionstillfälle, där eleverna får tillverka någonting fint med de pressade blommorna. För att skolorna ska ha någonting att utgå ifrån har pedagogen tagit fram ett dokument med förslag till efterarbete till skattjakten (se Bilaga 2, Kulturskolans förslag kring efterarbete till Skattjakt i naturen).

Det genomfördes också en observation med en annan klass senare på våren då det hade blivit varmare ute. Ett varmare klimat innebar helt andra förutsättningar för barnens inläring. Nu kunde barnen sitta på marken utan att frysa. Detta gjorde att pedagogen kunde förtydliga elevernas agentuppdrag genom att sätta upp en sambandcentral där barnen kunde sitta i lugn och ro och undersöka sina växter. Intentionen med sambandcentralen var enligt pedagogen att barnen skulle känna sig som forskare som var ute på ett viktigt uppdrag. Dagen innan observationen ägde rum hade kulturarvspedagogen genomfört lektionen på samma plats. Då Kulturskolans pedagoger arbetar över hela kommunen finns det oftast inte tid för dem att rekognosera på områdena innan lektionerna ska genomföras. Detta gör att kulturarvspedagogen inte vet exakt vilka växter som finns på områdena. Oftast brukar detta inte innebära några problem, men just på det här området växte det backsippa, som är en fridlyst blomma och som barnen hann plocka innan pedagogen hann se att det växte i området. Barnen som plockade backsippa fick efter detta lära sig att en del växter är fridlysta och inte får plockas. Vid nästa lektionstillfälle började pedagogen lektionen med att berätta om att vissa växter är fridlysta. Barnen fick slå upp backsippa i floran och uppmanades också att lära sina föräldrar och syskon att detta är en växt som är fridlyst. Genom att vara på plats och studera växterna med olika sinnen och verktyg, som samtidigt kopplas till en händelse, blir det lättare för eleverna att ta till sig och komma ihåg den information som ges. När barnen pressade sina växter berättade pedagogen om växternas egenskaper, bland annat visade hon hur groblad användes som läkemedel för sårskador under forntiden. Barnen fick också lära sig att en del växter är släkt med varandra, vilket föll sig naturligt då så var fallet för en del växter som plockades.

För att motverka problemet med att det inte finns tid att kolla av områdena innan lektionerna har kulturarvspedagogen vid vissa tillfällen använt samma områden för flera klasser. Detta har

medfört att pedagogen till viss del kan förutse och förhindra att barnen plockar fridlysta växter.

2.2 Intervjuer

För att skapa ytterligare underlag för undersökningen har två intervjuer genomförts; en med kulturarvspedagogen som höll lektionerna och en med en av de lärare som medverkade (Se Bilaga 4, Intervjufrågor).

2.2.1 Intervju med Informant 1

För att få en helhetsbild kring hur slöjd och hantverk kan användas som ett pedagogiskt verktyg har en intervju genomförts med pedagogen som höll i lektionen *Skattjakt i naturen*. Intervjun har gett en tydligare bild kring hennes val av upplägg och de redskap som användes. Då vädret vid ett av observationstillfällena bidrog till att vissa moment i planeringen inte kunde genomföras har syftet med intervjun varit att dels kunna utvärdera lektionernas resultat, men också att ta reda på hur *Skattjakt i naturen* vanligtvis går till.

Syfte och målsättning med *Skattjakt i naturen*

Kulturarvspedagogen hade flera tankar och idéer kring vad eleverna ska få med sig genom skattjakten. Programmet bygger på att barnen ska upptäcka sin närmiljö. De ska lära sig om naturen, lära sig att uppskatta det som växer, samtidigt som de ska få möjlighet att på ett naturligt sätt kunna återknyta sina naturupplevelser till andra sammanhang. Ett annat viktigt inslag är att upplevelsen leder till att barnen lär sig att känna igen årstider. Detta kännetecknas bland annat av att eleverna ska uppmärksamma att naturen har olika färgnyanser, som skiftar beroende på årstid. Genom att lägga märke till skiftningar kan barnen få upp ögonen för, lära sig känna igen och läsa av till exempel hur långt våren är gången. Till viss del fungerar tillfällena också som en historiektion. Barnen får lära sig om Carl von Linné, som grupperade växter och djur samt gav dem latinska namn. Det pratades mycket kring varför det var viktigt att samla in växter förr och att avsaknaden av internet gjorde att det inte var lika lätt att få information. För att demonstrera andra sätt till informationssökning om naturen får barnen öva sig på att slå upp sina plockade växter i flora.

Det finns en enkelhet i upplägget i form av att det inte krävs så stora resurser. Detta är ett medvetet val från pedagogens sida:

Jag försöker göra alla mina program på det viset att barnen ska kunna återupprepa övningen på egen hand utan att ha någon drivande vuxen med sig och i det här fallet är det ju väldigt lätt att göra detta själv, till exempel växtpressarna är gjorda av enkla naturliga material som de flesta kan återskapa. Ett mål med en sån här utedag eller ett par timmar är att det ska kännas som att man har rast, att man inte märker när man lär sig saker, utan det ingår i själva upplevelsen.

(Informant 1)

Att upplevelsen är viktig är någonting som pedagogen förtydligar vid flera tillfällen. Genom att skapa roliga sammanhang kring lärandet får eleverna en positiv känsla, som gör att de kommer ihåg vad de lärt sig. Vid vissa tillfällen kan även negativa känslor ha en positiv effekt på lärandet. Pedagogen förtydligar med ett exempel:

Alltså även om... jag menar så här, även om någon trampar ner i ett hål och blir blöt om foten, så tillför det någonting positivt tycker jag. Det berikar upplevelsen och det kickar igång ännu en minnesfunktion och de får lösa ännu ett problem; ah hur gör man nu med blöt fot? Ah, man kanske får ta av sig sockan och skon, kanske någon har en plastpåse man kan trä över foten och ja, och så vidare.

(Informant 1)

Upplägget på *Skattjakt i naturen* är utformat på ett sätt som möjliggör inläring med flera sinnen. Både syn, hörsel, lukt och ibland till och med smak finns med, för vid vissa tillfällen får eleverna möjlighet att provsmaka exempelvis harsyra eller ängssyra, som enligt Informant 1 även kallas för surblad. Lektionerna brukar hållas på någon plats där pedagogen sedan tidigare vet att det brukar finnas en rik växtlighet. Förutom historien kring Carl von Linné ska barnen också få kunskap om allemansrätten, vilket vi i Sverige ser som någonting självklart, men som är ganska unikt jämfört med andra delar av världen. Efter introduktionen får eleverna ett så kallat uppdrag, som består av att de ska samla in tre till fem växter var som sedan ska pressas. Även om varje elev samlar sina växter individuellt så vill gärna pedagogen att de ska arbeta i par eller i grupp när de letar upp växterna. De barn som vill arbeta själva får göra det, men då brukar pedagogen se till att para ihop de som vill samla växter själva, så att de ändå får gå tillsammans med någon. Att kolla av att alla har någon att arbeta med är en viktig del då barnens känsla av gemenskap skapar ett positivt intryck från tillfället. Genom att arbeta tillsammans ges också en möjlighet till diskussion kring naturen. Antalet växter som ska samlas in beror enligt Informant 1 lite på hur många barn gruppen består av. Detta beror på att barnen ofta behöver ha pedagogens hjälp vid pressningen. Därmed kan endast en elev åt gången använda pressarna, vilket innebär att detta moment tar ganska lång tid.

När barnen undersöker området för att leta efter växter får de tillgång till luppar och förstoringsglas. Verktygen bidrar till att eleverna får möjlighet att se naturen ur ett nytt perspektiv. Att eleverna ska få arbeta med proffsiga verktyg och material är en viktig del av hela Kulturskolans pedagogik. Samtidigt ska materialen inte vara för avancerade eller svåra att få tag på, för då blir det svårt för eleverna att kunna göra om momenten på egen hand vid ett senare tillfälle (Se Bilaga 3, Materiallista). Enkelheten i verktygen ska också framkomma genom växtpressarna, som består av en konstruktion av två fyrkantiga plywoodskivor som spänns ihop genom fyra skruvar med vingmuttrar; ett par i varje hörn.

Eleverna brukar vanligtvis vara ute i två timmar. Vid vissa tillfällen har pedagogen schemalagt en fika under mitten av lektionen. Vid de lektionerna har det funnits exempelvis frukt och saft som barnen kan äta och dricka. Fikapausen har inneburit en möjlighet för eftertanke, samtal och diskussion.

Ett ämne som ofta dyker upp vid diskussioner i samband med *Skattjakt i naturen* är frågan om allemansrätt och hur vi i Sverige ofta tar den som någonting självklart. Vid observationstillfällena var det ett antal nyanlända barn i klasserna. Dessa elever hade tillgång till en tolk som förmedlade vad som sas under lektionen. Kulturarvspedagogen funderar över hur en utökad lektionstid hade kunnat ge möjlighet till en diskussion kring olika kulturer och hur användandet av naturen ser ut i olika länder:

Men språket är också svårt för det är inte helt självklart, det är också någonting man kan fundera på; hur är det i andra kulturer. Det fanns ju inte på den tiden så stor möjlighet, så stort utrymme för att berätta varför är det så viktigt och varför har

naturen blivit så viktig för nordbor? Varför kan svenska barn vad alla träd heter och varför kan de känna igen ett träd om det är lövat eller avlövat? Och hur kan vi känna igen alla växter och så vidare. Bor man i ett så här kargt klimat så är man ju beroende av naturen och det kan vara svårare att föreställa sig för någon som kommer från ett land där man skördar året om.

(Informant 1)

Pedagogen menar också att en utökad lektionstid skulle kunna öppna upp för en diskussion kring allemansrätt:

Det är väldigt få länder där man har rätt att gå ut i skogen och även ta med sig grejer hem. Nu när jag var ute igår, uppstod en annan intressant sak som varken läraren eller jag hade förutsatt. Det var att hela skolklassen på 20 barn hittade backsippor som de kom med och de är ju fridlysta. De log från ena örat till det andra, överlyckliga över att ha hittat dessa vackra blommor...

(Informant 1)

Pedagogen berättar om hur hon valde att hantera situationen:

... Ja, jag sa såhär; oj det här var verkligen en vacker blomma. Detta heter backsippa och nu glömde vi säga till er att just backsippa och några andra blommor får man egentligen inte plocka. Och så fick vi förklara begreppet fridlyst. Men att; nu när ni har plockat dem, då är de ju redan plockade, så nu tar vi och pressar dom i alla fall. Så det gjorde vi.

(Informant 1)

En del av problematiken med *Skattjakt i naturen* är att det oftast är skolorna som väljer ut platsen för verksamheten och kulturarvspedagogen har tidsmässigt inte möjlighet att kunna rekognosera områdena innan lektionerna. Däremot menar hon att det kan uppstå en diskussion från ett sådant här tillfälle och att händelsen gör att eleverna aldrig kommer glömma bort att backsippan är fridlyst. Två dagar efter denna händelse genomfördes *Skattjak i naturen* på samma ställe och den här gången kunde kulturarvspedagogen informera om att backsippan inte fick plockas innan eleverna gav sig ut i naturen.

Efter att de insamlade växterna har lagts i press får skolorna låna med sig växtpressarna. Eleverna får i uppgift att efter omkring fem dagar öppna pressarna och byta ut växtpapprena som legat mellan växterna för att suga upp fukt. Efter ungefär två till tre veckor är växterna färdigpressade och då får eleverna öppna sina pressar och tillverka någonting fint av materialet. För att få inspiration kring vd som kan tillverkas har kulturarvspedagogen delat ut en förteckning med förslag till de berörda lärarna (Se Bilaga 2, Kulturskolans förslag kring efterarbete till *Skattjakt i naturen*). Vid vissa tillfällen har pedagogen kommit tillbaka till skolan för att instruera eleverna i hur de kan använda materialet för slöjd och hantverk. Vid andra tillfällen har lärarna själva, med stöd från beskrivningen, skapat någonting fint tillsammans med eleverna. Saker som har tillverkats vid tidigare tillfällen är bland annat bokmärken, gratulationskort, brevpapper och matunderlägg.

Det som läraren tycker är roligt och är intresserad av kan den förmedla på ett bra sätt till barnen. På samma sätt som man kommer ihåg sin fröken som skulle ha sexualundervisning då hon inte kände sig bekväm med det så gjorde hon heller inget bra jobb... om det nu kan vara som ett exempel. Man ska ta någonting som man brinner för och jobba vidare med det.

(Informant 1)

Ett annat förslag som pedagogen har är att denna form av lektioner ska börja när barnen går i första klass och återkomma under både höst och vår varje läsår. Därmed skulle eleverna kunna tillverka sina egna herbarier, d.v.s. en samling av torkade växter, som de har med sig genom skolåren.

Enligt Informant 1 ingår det inte i Kulturskolans uppdrag att de ska arbeta enligt läroplanen för grundskolan. Men om det finns möjlighet så försöker pedagogerna koppla sina program till läroplanen. Hon menar att skolorna alltid kan hitta anknytningspunkter till läroplanen i de program som genomförs. Vid Kulturskolans program för skolor medverkar alltid minst en av skolans lärare och det är lärarens uppgift att se till att läroplanen följs. Till viss del ska Kulturskolan fungera som en fortbildning för lärarna, där de kan få inspiration till olika undervisningsformer. Det händer också att Kulturskolan får beställningsjobb från de andra skolorna. Vid sådana tillfällen har Kulturskolan ett större ansvar i att de till att läroplanen följs:

... Då får vi göra det på vårt sätt, med vår tvist, men vi måste ju se till att de kriterier som är ställda uppfylls.

(Informant 1)

Hållbarhet och överlevnad

Informant 1 har tidigare arbetat som textilslöjdlärare för grundskolan. Hon menar att ett problem inom skolslöjden är att klasserna är för stora för att läraren ska kunna räkna till. Ett annat problem är att elever med olika färdighet blir klara med sina alster vid olika tidpunkter. De som var färdiga fick alltid en extrauppgift. Elevernas olika nivåer bidrog att det till slut blev ganska stor splittring på vad de arbetade med. Denna splittring gjorde det rörigt för henne som lärare, samtidigt som det bidrog till att eleverna inte fick något sammanhang i sina inlärningsprocesser. En annan bristfaktor som hon ser i skolvärlden är att eleverna inte alltid lär sig saker som de har nytta av senare i livet:

Det är många kunskapsluckor tycker jag som är helt... det har ju inte med slöjden att göra, det är en annan diskussion... men jag tänker mig att man måste börja med sånt här mycket tidigare. De måste kunna sy i en knapp om de tappar en knapp i sina kläder. Om de köper ett par jeans måste de kunna lägga upp dem eller laga ett hål. Det ska vara såna saker de får lära sig tycker jag, så att de kan leva ett liv.

(Informant 1)

Pedagogen menar att skolan borde satsa mer på att lära eleverna hur de kan tillverka och laga saker själv. Hon menar att detta handlar om hållbarhet och överlevnad och att det borde vara en självklar del i undervisningen. Här jämför hon skolslöjden med Kulturskolans fritidsverksamhet, där hon håller eftermiddagsgrupper med slöjdverksamhet. Så fort barnen i slöjdgruppen har färdigställt ett föremål, uppmanas de att ta det med sig hem och börja använda det direkt. När barnen provar sina slöjdade alster och ser att de går att använda på det sätt som var tänkt inges de med en självkänsla och en insikt om sina kunskaper och sin egen förmåga.

Materialkännedom och samhällskunskap

Vid en närmare titt på skolverkets kursplan för grundskolan⁴ finns det flera ämnen med kursmål som innefattar att eleverna ska utveckla en förståelse kring vilken inverkan människan har på miljön och varför det uppstår konflikter kring jordens naturresurser. Samtidigt ska eleverna få förståelse kring hur vi i Sverige kan påverka levnadsvillkoren för människor i andra delar av världen. Enligt kulturarvspedagogen är det oerhört viktigt att slöjdlärarna ser till att eleverna får materialkunskap; att de får lära sig om kläder, slit-och-släng och att de framförallt får en inblick i att en stor del av de kläder som köps i Sverige produceras genom barnarbete. Att få materialkännedom och få en inblick i hur samhället har förändrats är enligt henne en viktig del av den kunskap som slöjden kan förmedla:

Ja det hänger ihop alltihopa. Som till exempel att man förr i tiden tillverkade skor och kläder för att det skulle kunna gå att laga dem. Nu tillverkas de för att de inte ska hålla, för att man ska köpa nytt. Förr var varor dyra och tjänster billiga, nu är varor billiga och tjänster dyra. Ta hem en snickare får du se. Det är ganska dyrt. Men om man tittar på början av 1900-talet då man läser gamla tidningar, så läste jag en som var liksom rörande, men som också säger hur viktigt det var med någon som hade tappat en gummistövel. Två dagar i rad hade någon infört en annons där det stod ”Upphittad gummistövel”. Så en människa hade hittat en stövel och visste att den var så värdefull för någon så att den satte in en annons två dagar i rad. Då förstår man vilket värde saker hade. Idag förstår en del inte att det sitter nioåringar fastkedjade i Bangladesh till exempel och som får bo på fabriker, och i Kina och i Indien. Fasansfullt!

(Informant 1)

Att ta tillvara kunskaper om kulturvård och immateriellt kulturarv

Enligt kulturarvspedagogen innebär slöjd insikter kring kunskaper och arbetsinsatser som ligger bakom framställningen av slöjdade föremål. Hon tar slöjdande av sked och kåsa som exempel. Här handlar utgångsläget i processen om att ha tillräckliga naturkunskaper för att kunna välja rätt träslag för sitt ändamål. Efter materialval ingår arbetsmoment med såg, klyvare, holkyxa och täljkniv. Genom att få information om en hel arbetsprocess inom tillverkning, skapas insikter kring de kunskaper som förr i världen var en förutsättning för överlevnad. Numera är dessa kunskaper inte nödvändiga för just överlevnad, men kan istället fylla en funktion i andra sammanhang. Pedagoger menar till exempel att slöjdande av föremål förutom fysik, kemi och biologi också innebär matematiska problem. Ett matematiskt resonemang som är viktigt för slöjdande vid frågor kring hållfasthet är de som utförs när slöjdaren jämför olika material:

... Gör jag den här kroken, varför håller den kroken men inte denna? Ja, kanske är det för att har man krokvuxet ämne så håller det kanske bättre än om man inte har det och så vidare, det är ju jättespännande.

(Informant 1)

2.2.2 Intervju med Informant 2

För att få skolans bild av hur *Skattjakt i naturen* och annan form av slöjd kan användas inom ett utbildningssammanhang har en intervju genomförts med en av de medverkande lärarna. Syftet med intervjun var att undersöka hur mottagarna ser på programmets upplägg.

⁴ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

Kulturarvspedagogen hade inför lektionen satt upp vissa kunskapsmål som hon ville förmedla till eleverna. För att ta reda på om målen har nåtts har intervjufrågorna till Informant 2 kretsat kring vilka kunskaper eleverna har fått med sig, samt kring vilka inslag i skattjakten som främjar inläring. Ett annat syfte med intervjun var att undersöka vilka delar som hade behövts justeras för att *Skattjakt i naturen* ska bli mer anpassat efter grundskolans behov.

Läraren ansåg att lektionen hade en positiv effekt på elevernas inläring, då det fick se att lektioner inte nödvändigtvis behöver ske i ett klassrum. Hon menar att det är bra för eleverna att komma ut och undersöka naturen och att Kulturskolans pedagogik bidrar till att naturkunskaperna sätts in i sammanhang som främjar förståelse och upptäckarglädje. Hon anser att utomhuspedagogik är bra då det ger en extra dimension till elevernas lärande. Angående de syften och tankar som kulturarvspedagogen grundar lektionens upplägg på så anser hon att eleverna hade kunnat få med sig mer information om växter och djur om lektionen hade haft ett annat upplägg. Nu var lektionen upplagd så att eleverna plockade växter i egen takt och sedan kom de fram några åt gången och pressade sina växter. Det var vid själva pressningen som eleverna fick mest kunskaper i biologi, då kulturarvspedagogen berättade om växternas namn och egenskaper under pressningen. Varje elev fick därmed lära sig om just sina växter, men gick miste om informationen om de andras växter. Läraren menade att eleverna hade fått med sig fler kunskaper i biologi om kulturarvspedagogen hade väntat till alla elever plockat klart och sedan samlat ihop alla för en gemensam diskussion kring växternas namn och egenskaper. Läraren anser att upplägget kan utvecklas till att lägga ett större fokus kring hur vårt användande av naturresurserna påverkar naturen. Framförallt om en lektion likt denna skulle genomföras med något äldre elever blir detta en viktig aspekt att ta med. Läraren anser också att det blir viktigt att genom en lektion av det här slaget göra eleverna medvetna om hur naturen förändras under året.

Vid intervjutillfället hade eleverna ännu inte tillverkat någonting med de insamlade växterna. Av svaren framkommer det att skolan inte tycker att de har fått en tydlig information kring vad eleverna kan tillverka med hjälp av växterna. Detta är märkligt då kulturarvspedagogen menar att skolan har fått ett dokument på två sidor med exempel på vilken typ av slöjd växterna kan användas för (Se Bilaga 2, Kulturskolans förslag till efterarbete kring *Skattjakt i naturen*). Detta tyder på att det blivit någon miss i kommunikationen mellan Kulturskolan och läraren, eller på att läraren som egentligen skulle ha medverkat inte har förmedlat informationen till sin ersättare.

Vid frågor kring vad som hade kunnat förändras för att få lektionen att bättre passa skolans syften och mål, framgår det att läraren gärna hade velat planera lektionens innehåll tillsammans med kulturarvspedagogen. Den gemensamma planeringen hade enligt henne kunnat göras från två håll, genom att både skolan och kulturarvspedagogen skriver ner sitt syfte och att det på så sätt skulle gå att mötas på halva vägen. Hon menar att detta skulle vara en bra metod över lag vid ämnesöverskridande arbete inom utbildningsverksamhet. Varje lärare eller pedagog har ofta en självklar bild av sitt eget ämne. Men för att arbeta ämnesöverskridande krävs det att slöjdlärarna kan identifiera delar inom slöjden som angränsar till andra områden. På så sätt blir det enligt läraren lättare att hitta vägar för ett ämnesöverskridande arbete. Hon menar att detta skulle ha en positiv effekt på läraryrket då det skulle leda till att pedagogerna och lärarna, genom att influeras av varandra, hittar nya pedagogiska verktyg. På så sätt kan ett ämnesöverskridande arbete inom skolan bli en slags fortbildning för lärarna.

Vid en diskussion kring vilka kunskaper slöjden kan ge eleverna utöver hur slöjdprodukter tillverkas framgår det att det är svårt för läraren att se kopplingen mellan slöjd och andra ämnesområden. Hon menar att hon inte har tillräcklig insikt i slöjd och hantverk för att kunna förstå kopplingen mellan dem och de ämnen inom grundskolan som hon bedriver undervisning i. Däremot har hon erfarenhet från hur bildämnet kan användas som en tillgång i undervisningen, men då det gäller slöjd har hon svårt att göra samma koppling. Detta är ett tecken på att ett ämnesöverskridande arbete inom undervisning kräver att slöjdlärarna kan tydliggöra vad de olika momenten inom slöjden innebär.

2.3 Litteraturstudie

Då observationstillfället endast gav inblick i den verksamhet inom *Skattjakt i naturen* som handlar om insamling av material är kopplingen till utförandet av själva slöjdandet inom programmet inte så framträdande. Därför har undersökningen också bestått av en litteraturstudie som ger mer konkreta exempel på hur slöjd och hantverk kan användas för att få kunskaper inom andra ämnesområden.

Fakta, förståelse, förtrogenhet, färdighet

De fyra f:n; fakta, förståelse, förtrogenhet, färdighet, är lika viktiga då det är samspelet mellan dem som ska bilda en enhet vid inläring. Utifrån sociokulturell teori sker lärande genom samspel och kommunikation. Lärandet är kopplat till den situation och kontext som vi befinner oss i. Samtidigt tolkar vi hela tiden vår omgivning i samspel och utbyte mellan människor samt mellan människor och föremål. För att studera hur barns läroprocess påverkas i en inlärningsmiljö med estetiska processer har Susanne Björkdahl Ordell och Kristin Boström (2006) gjort en forskningsbaserad utvärdering av Slöjdcirkus. Slöjdcirkus skapades av hemslöjden som ett utvecklingsprojekt. Projektet tilldelades det nationella uppdraget inom barnkultur i samverkan med forskning under åren 2004-2006. En av frågorna för utvärderingen av projektet var *Hur påverkas barns och barns läroprocesser i denna inlärningsmiljö?* (ibid. s.91-105).

Grundidén med Slöjdcirkus var enligt Björkdahl Ordell och Boström (2006) att möta upp barnens behov och önsknings kring inläring. I projektbeskrivningen tar skaparna fasta på barnens intresse av att leka, använda sin kropp, ta ut rörelserna, övervinna sig själva, växa och bli mer kompetenta. Slöjdcirkus var en turnerande organisation som bedrev sin verksamhet i ett cirkustält. Inne i tältet bedrevs slöjdundervisningen av slöjdpedagoger, men där fanns även musiker, dansare och skådespelare som bidrog både till inspiration och till inläring på flera plan. Det tvärkulturella arbetet skulle leda till någonting mer än det som pedagogerna var för sig kunde uppnå på egen hand (ibid. s.91-105). Genom samverkan mellan slöjd och andra områden fick barnen förutom slöjdteknikerna också kunskap om naturkunskap, material, historiska händelser och andra kulturer. Utvärderingen av projektet har gjorts i form av intervjuer, observationer samt av film- och fotodokumentation. Under intervjuer med skollärare har det framkommit att det skulle vara svårt att genomföra någonting liknande Slöjdcirkus i ett skolsammanhang, men skaparna av Slöjdcirkus anser att lärarna är negativa till att använda metoden då skolan har för små resurser. Däremot anser projektgruppen för Slöjdcirkus att det går att ta efter den pedagogiska tanken då skolorna kan inspireras av konceptet och göra det i mindre skala. Enligt Björkdahl Ordell och Boström visar genomförandet av Slöjdcirkus att barn upplever att ett traditionellt klassrum signalerar att man ska sitta still, medan ett rum med material och utrustning signalerar att här ska man göra någonting meningsfullt (ibid. s.91-105).

Mediering och redskap

Enligt Christer Stensmo (2007), föreläsare inom pedagogisk filosofi, blev Lev Sevjonovitj Vygotskis kultur-historiska psykologi känt 1962, då hans bok *"Thoughts and Language"* utkom på engelska. I samband med detta var de amerikanska psykologerna Michael Cole och James Wertsch med och initierade en rörelse som inom psykologin kom att benämnas den socio-kulturella skolan. Denna skola kännetecknas av att man ska se lärandet som situerat, vilket innebär att sammanhanget i vilket inläringen sker är av avgörande betydelse för både läroprocessen och resultatet. I alla nordiska länder finns forskare inom psykologi och pedagogik som har Vygotski som en förebild. Det som lockar är tanken att lärande innebär en interaktion med omvärlden, samt att undervisning och lärande sker genom dialog och samtal (ibid. s.198-199). Stensmo beskriver också hur pedagogen Roger Säljö har arbetat vidare med Vygotskis begrepp *mediering och redskap*. De olika redskapen består av psykologiska eller symboliska redskap och av materiella eller fysiska redskap. När de olika redskapen samverkar med varandra påverkas människans sätt att lära. Säljö menar att inläring inte behöver vara kopplat till skola och utbildning. Lärande kan äga rum på olika tider och platser under dygnets alla timmar (ibid., s.198-199). I de flesta fall syftar ordet mediering till lärande och redskap, men mediering syftar också till interaktionsformen mellan lärare och elever (Koskinen, Seitamaa-Hakkarainen, Hakkarainen 2015, s.60).

Att kunskap bygger på samverkan hävdar också Gunnar Almevik (2014). I *"Hantverkare emellan"* skriver Almevik om `den praktiska kunskapstraditionen`. Inom den praktiska kunskapstraditionen till största del är tyst, även om språk och matematiska formler kan användas som hjälpmedel. Den teoretiska kunskapstraditionen bygger på dualism, vilket innebär att kunskap definieras som någonting som går att skilja från människan. Den praktiska kunskapstraditionen tar avstånd från dualismens synsätt på att kunskapen ska frikopplas från människan. Här bygger traditionen istället på att kunskap fås genom deltagande och genom dialog med andra människor. Kunskap ska också fås genom handlingar och genom att leva med material och verktyg (ibid. s.20). Enligt Almevik ifrågasätter den praktiska kunskapstraditionen om teoretiska kunskaper har något värde om man inte vet hur teorierna ska omsättas i praktiken, via tillämpning. Här tas mureri upp som ett exempel; inom mureri räcker det inte med teoretisk kunskap, utan de praktiska kunskaperna krävs för att teorierna ska komma till nytta (ibid. s.20).

Slöjd som kunskapsbärare av kulturarvet

Slöjd bygger till stor del på gamla traditioner och ofta är det historiska händelser som har lett till de tekniker, materialval och benämningar som används idag. Enligt Lind, Syrjäläinen & Veeber (2015) innebär detta att slöjd kan vara kunskapsbärare av annan information än enbart hur tekniker utförs. Genom görandet och skapandet lär slöjden och hantverket oss om tidigare generationer. På så sätt kan utförandet erbjuda situationer som inverkar på och inspirerar oss till att utvärdera våra erfarenheter från verkligheten (ibid. s.19). I *Hantverkare emellan* skriver Annika Sjöberg om Unescos arbete med tryggheten av det immateriella kulturarvet. Genom århundraden och ända fram till modern tid har kunskapen om det immateriella kulturarvet förts vidare från generation till generation. Men under 1900-talet har västvärlden genomgått en radikal förändring som bidragit till att kunskapen om hantverk, traditioner och sedvänjor kommit att betyda allt mindre. Industriell massproduktion av vardagsföremål har lett till en successiv minskning på efterfrågan av hantverksmässigt tillverkade produkter. Däremot hävdar Sjöberg att insikten om hur viktig kultur är som en resurs för att skapa fred och hållbar utveckling har ökat. Med tiden har det blivit allt viktigare att trygga lokalt förankrad

hantverkskunskap som kan främja ett hållbart användande av naturresurserna (Sjöberg 2014, s.71-72).

Problem inom utbildningsverksamhet

Som en del av ett större forskningsarbete har studier och analyser gjorts utifrån filmer som tagits på textilslöjdslektioner i Sverige. Studierna gjordes av Anna Ekström vid Stockholms Universitet samt av Oskar Lindwall och Roger Säljö vid Göteborgs Universitet. Syftet med studien var att studera interaktionen och kommunikationen mellan lärare och elever (Ekström, Lindwall & Säljö, 2009, s.497). Ett av problemen inom pedagogik är enligt Ekström, Lindwall och Säljö att den teoretiska kunskapen anses vara mer värdefull än den praktiska. För att ändra på denna syn har begrepp som tyst kunskap eller tacit knowledge, knowing-in-action och reflection-in-action introducerats. Trots att begreppet tyst kunskap har haft effekt på slöjd och hantverk i utbildningssammanhang, råder det fortfarande en brist på empiriska forskning inom området. Vid studien introduceras studenter i tre broderitekniker som de sedan skulle prova på (ibid. s.497-498). Problemet vid den här studien var att läraren hade för avsikt att presentera historien bakom teknikerna. Därefter fick studenterna i uppgift att skapa egna broderier i de olika teknikerna. Denna uppgift visade sig vara för svår då studenterna inte hade förstått skillnaden mellan de olika teknikerna. Studiens resultat visar på att slöjdlärare och pedagoger bär på en stor mängd kunskap, vilket är positivt. Men ibland kan detta leda till problem då många vill förmedla mer av denna kunskap än vad deras elever har möjlighet att hinna ta in under lektionstid. (ibid, s.498-513).

En slutsats Ekströms, Lindwalls och Säljö (2009 s.512-513) drar från sin studie är att det kan finnas olika uppfattningar om vad syftet med en uppgift är. Om det uppstår oklarheter kring detta börjar studenterna fokusera på det som de faktiskt tycker sig förstå, vilket i detta fall var det taktila skapandet. Trots att lärarens syfte var att förklara de olika broderierna och deras relation till varandra, bidrog presentationstekniken till att studenterna skapade ett eget syfte som enligt dem var lättare att ta till sig. En av anledningarna till oklarheterna var att studenterna fick för mycket information på en gång. Här hade det varit bättre om den historiska och den praktiska biten hade presenterats vid två olika lektionstillfällen. Detta hade i så fall bidragit till att studenterna hunnit ta till sig den bakgrundsinformation som hade krävts för att förstå och utföra uppgiften. Att *lyssna till en bakgrundshistoria* och *lyssna för att få verktyg för att komma vidare* skiljer sig åt. Att lyssna och ta in vad som sägs på en föreläsning är inte svårt, men att kunna relatera informationen från föreläsningen i det taktila skapandet visade sig vara mer problematiskt. Att lära sig ett hantverk innebär att förstå instruktioner i förhållande till en specifik form av handling (Ekström, Lindwall & Säljö, 2009, s.497-513).

Anders Marner är professor vid Institutionen för estetiska ämnen vid Umeå universitet. Enligt honom är ett av de största problemen inom skolan att kulturellt och ekonomiskt betydelsefulla verksamheter, som till exempel design, inte belyses på ett tydligt sätt inom verksamheten (Marner 2005 s.74). Enligt Marner får de estetiska ämnena ofta stå tillbaka för så kallade viktiga skolämnen, vilket har lett till att de estetiska ämnena delvis har anpassat sig till en marginaliserad plats. Fokus inom slöjdämnet är riktat mot traditionella hantverk och konstarter, istället för mot ett perspektiv som vidgar sig mot kreativitet, identitet, mediering, samhälle och samtid. Ett annat problem är att skolan inte synliggör kopplingen mellan kreativitet och arbetsliv (ibid. s.74). I utbildningssammanhang särskiljer man inte bara på de praktiska och de teoretiska kunskaperna; de ställs också mot varandra på ett sätt som bidrar till att de teoretiska kunskaperna värderas högre än de praktiska. Marner hävdar att en lösning på det här problemet är att se slöjdämnet ur ett vidgat kunskapsbegrepp (ibid. s.74). Slöjd

innefattar såväl hantverk, som varseblivning av form, utvecklande av design, etnologi och matematiska beräkningar. Han anser att slöjd går att använda som ett medel för att träna matematik, då båda ämnena innehåller omfattningen av olika steg inom en process, från ögonmått och former i naturen, via matematiska bedömningar i vardagen till geometri och matematiska former. Om fler får upp ögonen för de gemensamma inslagen mellan ämnena kan skillnaderna mellan ämnena minskas och fler samarbeten äga rum. Teori och praktik relaterar till och är beroende av varandra. Att dessa ska vara separerade från varandra är enligt Marner endast en gammal uppfattning som har fått leva kvar av gammal vana. I själva verket har praktik sin egen kunskap, färdighet och förtrogenhet. Teori växer ur praktik, men återverkar också på och kan förbättra praktiken. Detta är enligt Marner ett av skälen till att det inte är relevant att dela upp skolans verksamhet i teoretiska och praktiska ämnen (ibid. s.74).

Skolverkets bestämmelser och läroplan

Vid en närmare granskning av skolverkets läroplan framkommer det att det finns en mängd faktorer som är gemensamma för slöjden och de mer teoretiska ämnena.

Enligt skolverkets kursplan för biologi⁵ har naturvetenskapen sitt ursprung i människans nyfikenhet och behov av att veta mer om sig själv samt om sin omvärld. Kunskaperna om naturen och människan ska bidra till att ge eleverna redskap för att påverka sitt eget välbefinnande, samt för att kunna bidra till en hållbar utveckling. Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att formulera egna och granska andra argument i sammanhang där kunskaper i biologi har betydelse. Skolan ska ge eleverna förutsättningar för att hantera praktiska, etiska och estetiska valsituationer som rör hälsa, naturbruk och ekologisk hållbarhet (ibid). Liknande beskrivningar ges för de andra naturvetenskapliga ämnena som fysik och kemi. Genom undervisning i biologi ska eleverna utveckla en förståelse kring samspelet mellan människa, samhälle och natur samt vilka konsekvenser påverkan på detta samspel får för naturens och människans levnadsvillkor. Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om varför det uppstår intressekonflikter om naturresurser. Den ska också ge information om hur vi kan påverka framtiden i riktning mot en mer acceptabel levnadsmiljö, inte bara i Sverige utan också i resten av världen. Matematikundervisningen ska ge eleverna möjlighet att reflektera över matematikens betydelse, användning och begränsning i vardagslivet samt i andra skolämnen (ibid.).

Enligt grundskolans kursplan för slöjd⁶ är slöjdande en form av skapande som innebär att finna konkreta lösningar inom hantverkstradition och design, utifrån behov i olika situationer. Att slöjda innebär en förening av manuellt och intellektuellt arbete, vilket utvecklar kreativitet och stärker tilltron till förmågan att klara uppgifter i det dagliga livet. Dessa förmågor ska vara betydelsefulla både för individers och för samhällets utveckling. Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar för att utveckla kunskaper om färg, form, funktion och konstruktion. Vidare ska de få en förståelse för hur dessa kunskaper kan kombineras med medvetna val i fråga om material och teknik. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper kring arbetsmiljö och säkerhetsfrågor, samt hur val och hantering av material kan påverka främjande av en hållbar utveckling. Här är kvalitets- och miljöaspekten en viktig faktor. Undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas medvetenhet om estetiska uttryck och

⁵ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

⁶ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/slojd>

traditioner. Den ska också skapa en förståelse för slöjd, hantverk och design från olika kulturer och tidsperioder (ibid).

Likheten i olika ämnens läromål tyder på att ett överskridande arbete skulle falla sig naturligt inom flera undervisningssammanhang. Peter Hasselskog är en av projektledarna för slöjdamnet i NU-03s undersökning. Han har undersökt lärares och elevers inställning till slöjdamnet (Hasselskog 2008 s.211). Enligt den nationella utvärderingen som Skolverket gjort av slöjdläraryrket upplever både lärare och elever klassrumsmiljön i en slöjdsal som mer positiv än vad lärare och elever gör i ”vanliga” klassrum. För att få ämnen att bli mer likvärdiga har flera skolor som mål att bedriva fler kollegiala samtal som ska kunna leda till ett mer ämnesöverskridande arbete. Det är dock få skolor som fullt ut tar tillvara på möjligheten att arbeta ämnesöverskridande, trots att framförallt slöjdlärarna ofta upplever sitt arbete som ensamt och därmed framför en önskan om att ha någon att diskutera sina lektionsupplägg med (ibid. s.212). Enligt läroplanen är det slöjdlärarnas uppgift att tolka målen för ämnet och sedan själva använda ämnesinnehåll och metoder för undervisningen. Att inte ha någon att föra en diskussion med leder enligt Hasselskog ofta till en bromsande utveckling i form av att lärarna argumenterar mot andra undervisningssätt med påståendet: ”Det går inte, jag har försökt och eleverna klarar det inte”. Men att eleverna inte klarar av vissa moment beror till viss del på den tidspress som gör att lärarna inte har möjlighet att fördjupa elevernas förståelse kring ämnet. Samtidigt finns det en motsättning i lärarnas åsikter i form av att de menar att de strävar efter att eleverna ska överföra befintliga kunskaper till nya områden. Därmed pekar utvärderingen på att lärarnas olika syn och förhållningssätt får konsekvenser för ämnet (ibid. s.190-198).

Hur vi påverkas av slöjd, hantverk och kreativitet

Hans Ljungqvist (2001), legitimerad psykolog och forskare, har undersökt hur vi påverkas av kreativitet. Han skiljer på höger och vänster hjärnhalva genom att beskriva den vänstra hjärnhalvan som vetenskapsmannen och den högra som artisten. Hantverk, konst, musik och dans är exempel på verksamheter som är kopplade till höger hjärnhalva. Användande av höger hjärnhalva består ofta av aktiviteter som leder till ett så kallat flow. Ljungqvist menar att aktiviteter som musik-, konst- och hantverksutövning är speciellt bra för de som sysslar med utstuderad vänsterhjärneaktiviteter. Han hänvisar till undersökningar som gjorts på skolor i både USA och Europa. Undersökningarna visar att om man låter eleverna ägna halva sin skoltid åt konst i någon form kommer även deras prestationer i matematik, naturvetenskap och andra ämnen att förbättras (ibid. s.176). Enligt Liselott Frisk, från Högskolan i Dalarna (2014 s.49) är detta en förståelse som återfinns i Waldorfpedagogiken, där kreativitet och konst används som ett framträdande redskap för lärande.

Anders Marner, vid Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen, har undersökt estetiska läroprocesser. Marner (2005 s.72) talar om den nya ekonomin som en kreativitetens ekonomi. Han visar att kreativ verksamhet är en stor del av yrkeslivet och att den i många fall lyfts fram som en av de viktigaste egenskaperna hos anställd personal (ibid- s.73). I den värld vi lever i är utbildning till stor del en nyckel till framgång. Utbildningens struktur kräver därför att eleverna får tillräcklig kunskap för att kunna göra kloka val i framtiden, både inom ekonomiska bitar och inom miljöfrågor. Marner hävdar att det idag finns för många valmöjligheter för konsumenterna, vilket kräver en allt högre kunskap kring vilka val vi gör i vardagen. Den kognitiva och psykologiska bördan från vardagslivet har ökat. I denna situation gör barnens brist på livserfarenhet att de blir mer utsatta. Skolans spelar här en viktig roll i att

hjälpa barnen att lägga grunden till den kunskap som krävs för att de ska lära sig att göra kloka val i vardagen (ibid). Eva Veeber och Erja Syrjäläinen, forskare vid Helsinkis universitet har tillsammans med Ene Lind från Tallinns universitet, forskat kring vilken inverkan hantverksutövning har inom utbildningsverksamhet. De menar att hantverksutövning kan användas inom skolan som ett verktyg för att hjälpa unga människor till en djupare, mer meningsfull utbildning, som erbjuder kunskaper utöver de som krävs för att passa in i konsumtionssamhället. De anser att hantverksutövande ger kunskaper om var olika material kommer ifrån och hur produktionskedjan av olika produkter ser ut (Lind, Syrjäläinen & Veeber 2015, s.17-19). Detta leder till att utövarna hittar egna alternativ till konsumerism och materialism. Här hänvisar författarna till en studie som Sinikka Pöllänen gjort 2013, som visar att förespråkarna av hantverk erbjuder ett verktyg för att hantera kraven från slit-och-släng-kulturen. Enligt Pöllänen kan hantverksutövande förespråka bevarandeutveckling, genom att hjälpa individer att förstå konsekvenserna av sina handlingar (ibid s.17-19).

I *”Textilt återbruk – om materiellt och kulturellt slitage”* skriver Anneli Palmsköld (2013 s.105) om kreativt återbruk. Palmsköld skriver om hur handarbeten som genomgått kulturella förslitningsprocesser innehåller flera ingredienser som handlar om hur större samhällsförändringar ger genomslag i enskilda människors liv. De bär på en historia om hur vardagens villkor har förändrats genom framväxten av nya konsumtionsmönster. Då kunskapen om handarbeten blir allt mindre, försvinner också en del av kulturarvet och historien. För att inspirera unga människor att ta tillvara gamla textilier startade Katarina Breiditis och Katarina Evans projektet *Do Redo*. Projektet pågick 2004-2007 och bestod av en utställning, workshop, framtagandet av Gör-det-själv-kit i samarbete med Östergötlands Ullspinneri, samt av en bok. Syftet med projektet var att visa hur lätt och roligt det är att göra någonting med sina egna händer samt att skapa medvetenhet kring att gammalt material kan återbrukas för skapandet av någonting som är eget, personligt och snyggt. Målet var att öka medvetenheten kring att gamla föremål kan tas tillvara för att tjäna ett nytt syfte (ibid. s.105-106).

Kunskap genom kontext

Förkroppsligande kan ses som en metod för att uppfatta och ta till sig information om sin omgivning. Vår kropp fungerar som medlare mellan oss och världen, därmed fungerar verktyg och tekniker inom hantverksutövning som en förlängning av oss själva. Slöjd är ett interaktivt skolämne och det är nästan omöjligt att läsa till sig hantverksteknik, den måste övas upp genom hantering av material och verktyg (Koskinen, Seitamaa-Hakkarainen, Hakkarainen, 2015, s.59). Enligt Annie-Maj Johansson & Poroko-Hudd (2013 s.110) innebär många utbildningssammanhang att vi läser oss till kunskapen eller studerar hur andra människor får erfarenheter kring ett fenomen. Detta innebär att vi har kunskaper om ett ämne, men vi har ingen klar bild över hur vi sedan ska få användning av kunskaperna för egen del. Det finns en skillnad mellan ”veta-vad-kunskap” (vi betraktar när grannen bygger på sin altan, vi står på stranden och betraktar floden), ”veta-hur-kunskap” (vi är delaktiga/insatta i hur grannen bygger sin altan, vi sitter i en båt och upplever floden) och ”veta-vart-hän-kunskap” (vi deltar och medverkar i handling i att hjälpa grannen att bygga sin altan, vi är ett med floden, vi är floden) (ibid. s.110).

Milla Ojala (2013), forskare inom hantverksprocesser, hävdar att det som elev är lättare att få intresse för och känna förståelse för någonting som du själv har varit en del av. Denna form av kunskap kan benämnas som ”kroppsligt vetande”. Kroppsligt vetande innebär att elever/studenter får omedelbara och konstanta känslor från miljöer, material, verktyg,

klassrummet och andra människor. Att utöva ett hantverk innebär att vi genom kroppen skapar en helhetsupplevelse. Upplevelsen leder i sin tur till att vi blir länkade till den omgivande världen, samtidigt som vi får kunskap om oss själva. Genom hantverk skapar hjärnan bilder som gör att vi kan relatera utövandet till andra fenomen. På så sätt bidrar hantverk till att vi automatiskt får kunskaper om vår omgivning (ibid. s.70-73).

Flera projekt inom Skolverket kan kopplas till lärandeformer som handlar om kroppsligt vetande. En verksamhet som bedriver forskning kring den här formen av inläring är NCM (Nationellt Centrum för Matematikutbildning). Sedan 1999 har NCM i uppdrag från regeringen att stödja svensk matematikutbildning från förskola till högskola. Forskningen har bland annat lett till pilotprojektet *Små barns matematik*, vars syfte var att undersöka metoder som kunde leda till en utveckling av både lärares och elevers syn på matematikens användning. Undersökningen gjordes på ett 30-tal skolor runt om i landet och ledde sedan till en skriftlig utvärdering skapad av Elisabeth Doverborg och Göran Emanuelsson (Doverborg & Emanuelsson, 2006 s.11-13). I projektet arbetade skolorna bland annat med slöjd, bild, bygglek och observationer ute i naturen. Inom matematik kan skapandet av mönster användas som en metod för utvecklande av tänkandestrategier. Mönsterskapande innebär att konstruera en helhet av delar som upprepas i en bestämd ordning. Att kunna uppfatta och skapa mönster har betydelse för en ökad förståelse av flera områden inom matematiken. Att arbeta med mönsterrapporteringar genom bild och slöjd innebär att barn lär sig att tal bildar mönster, vilket har visat sig ge en förförståelse inom senare arbete med algebra (Persson 2006, s.122).). Att arbeta taktilt med att låta barnen konstruera saker med olika material har enligt Emanuelsson gjort att lärarna fått en annan syn på hur en lärandesituation bör se ut (Emanuelsson 2006 s.13). Verksamheten har också lett till en stor utveckling av barnens språk. Arbetet har handlat om att få barnen att själva tänka efter hur material kan konstrueras och sättas ihop till en helhet. På detta sätt utvecklade barnen en naturlig förståelse för problemlösningsprocesser. Lärarna var uppmärksamma på barnens egen utveckling genom att ställa frågor som gjorde att eleverna fick tänka till och förklara sina resonemang. Vid ett tillfälle skulle barnen bygga tredimensionella kyrkor efter sina egna tankar och idéer. Under byggets gång ställde lärarna frågor som: *Hur kan en kyrka se ut? Vad händer om...?, Hur vill du att din kyrka ska se ut? Hur bli det om...?, Hur kommer man in i din kyrka? Hur gör man för att...?* och *Vilka former kan vara bra att använda? Hur tänkte du nu?* (ibid. s.13).

Syftet med frågorna var enligt Emanuelsson (2006) inte att tala om för barnen hur de skulle göra, utan att få dem att själva tänka igenom hur de skulle lösa uppgifterna. Resultatet av att eleverna fick tänka själva och komma på sina egna lösningar ledde till att eleverna visade upp en stolthet över vad de hade åstadkommit. En förutsättning för arbete med matematik är att lektionerna präglas av lärarens kunnande, inlevelse, upptäckarglädje, nyfikenhet och respekt för barnen. Förhållningssättet till matematik och lärande, samt egna idéer om hur lärare kan arbeta med matematik är avgörande för barnens upplevelser och deras lärande. Genom att arbeta på ett lustfyllt sätt får barnen upp viljan att lära sig mer om ämnet (ibid. s.150-154).

Under 2006-2008 finansierade Vetenskapsrådet ett praxisnära projekt som gick ut på att undersöka hur lärare ser på och använder estetiska ämnen. I projektet undersökte Maj Asplund Carlsson, Niklas Pramling och Ingrid Pramling Samuelsson (2008) hur lärare tänker och talar om barns lärande av estetik som ett innehåll i pedagogisk verksamhet. En av de viktigaste frågorna som har behandlats är hur lärarna kan använda estetiska verksamheter på ett sätt som gör att eleverna känner att det som utförs inte bara är aktiviteter, utan en form av läromedel (ibid. s.41-42). Under projektets gång genomfördes intervjuer med lärarna kring

vilken inverkan de estetiska arbetsformerna haft på elevernas utveckling. Ett av de mest framträdande resultaten av studie var att de estetiska uttryckssätten leder till en utveckling av barns personlighet. Det handlar om att ha roligt, att våga, att slappna av, gå ner i varv, få självkänsla, kunna sätta ord på känslor och om att barnen får känna glädje över vad de kan. I studien blir det tydligt att det estetiska innehållsområdet ses som en *form för att lära sig någonting annat*. Inom projektet har lärarna använt de estetiska uttrycksformerna som en metod för att lära sig om till exempel kultur eller skriftspråklig medvetenhet. I flera fall har de estetiska ämnena setts som lustfyllda avbrott där barn kan hämta kraft och inspiration, istället för ett medel för lärande (ibid. s.45). Eva Koch och Marie Ahlskog Björkman grundade 2009 forskarnätverket ELISA; Estetiska Läroprocesser som IdentitetsSkapande Aktiviteter i det sociala rummet. Målet med forskningen var att föra in slöjdpedagogik i en mer tvärvetenskaplig diskussion. Enligt deras forskning leder slöjdhandlingar till erfarenheter och kunskaper som är identitetsskapande. När slöjd används som ett medierade kulturellt redskap innebär det att den individuella slöjdhandlingen ingår i en större historisk och kulturell kontext. Slöjden gör att eleverna lär sig kommunicera och reflektera i förhållande till sin omgivning (Ahlskog-Björkman, Koch, 2011 s.23).

3. Resultatdiskussion och slutsatser

Nedan diskuteras undersökningens resultat kopplat till uppsatsens syfte och frågeställningar. I kapitlet förs ett resonemang till hur uppsatsens resultatdel relaterar till den litteratur som presenteras under Forsknings- och kunskapsläge.

Kunskap genom slöjdens kontext

Forskning kring sociokulturell teori och medierade, dvs. samverkande, verktyg tyder på att inläring sker genom samspel och kommunikation som kopplas till situationen och kontexten i omgivningen.

Enligt Skolverkets läroplan⁷ ska undervisningen ge eleverna kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra. Detta ska bland annat göras genom att eleverna får kunskap om historiska händelser och de förändringar av samhället som lett till hur vi lever idag. Enligt litteraturen och den undersökning som gjorts genom observation och intervjuer framkommer det att det finns ett samband mellan slöjd, hantverk, historiska händelser och samhällsutveckling. Almevik (2014 s.20) menar att kunskap fås genom deltagande och genom dialog med andra människor. Denna teori stöds av Veeber, Syrjäläinen, Lind och Sjöberg (2015 s.17-19) som definierar slöjd och hantverk som viktiga kunskapsbärare. De anser att slöjdande föremålen och kunskaperna om hantverksutövande ger kunskap om tidigare generationer, samtidigt som de är verktyg för att kunna utvärdera erfarenheter från verkligheten.

Resultatet från det tvärkulturella arbetet som bedrevs av Slöjdcirkus (Björkdahl Ordell & Boström 2006) kan kopplas till observationen av Skattjakt i naturen och den intention som pedagogen hade men undervisningen. Både Slöjdcirkus och Skattjakt i naturen är exempel på pedagogisk verksamhet som både ska bidra till inspiration och till inläring genom flera sinnen, både för lärare och för elever.

Det resultat som framkommit genom uppsatsens undersökning motsäger på vissa sätt sig själv. En del av litteraturstudien bygger på pedagogikforskning som grundar sig på undersökningar av slöjdlärares erfarenheter och åsikter (Hasselskog 2008 s.211). Det framkommer att många lärare känner sig ensamma i sitt arbete och att undervisningsformen avstannar på grund av att de inte har några kollegor att bolla idéer med. De vill att eleverna ska överföra sina kunskaper till nya områden men samtidigt påstår de att detta inte är möjligt på grund av tidsbrist (Johansson & Hasselskog 2005 s.10). Men faktum är att ett ämnesöverskridande arbete i undervisning skulle leda till att lärarna får stöd av varandra i undervisningen, något som i sin tur skulle verka som ett större stöd för eleverna. Tidsbristen tycks bero på att lärarna upplever att de har fullt upp med sitt eget ämne och därmed inte hinner med att sätta sig in i ett ämne till.

Enligt litteraturen tycks lärarna tro att ett samarbete mellan flera ämnen kräver att varje lärare behöver ha kunskaper om alla ämnena. Men resultatet av observationerna och intervjuerna kring *Skattjakt i naturen* tyder på att så inte är fallet. Materialet kring Kulturskolans arbete visar att lärare inom olika ämnen kan arbeta ämnesöverskridande utan att ha planerat lektioner ihop. Om båda lärarna har tillit till den andras förmåga att bedriva undervisning kan det räcka att man sätter upp ett eller ett par mål kring vad eleverna ska lära sig och sedan får varje lärare anpassa sin egen undervisning efter målen. Studier av olika skolämnens lärandemål visar att

⁷ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

det finns flera gemensamma nämnare inom slöjd och andra ämnen, som tyder på att ett ämnesöverskridande arbete borde vara genomförbart⁸. Kulturarvspedagogens mål med *Skattjakt i naturen* handlade om att eleverna skulle upptäcka sin närmiljö och utveckla metoder för att kunna återknyta sina naturupplevelser till andra sammanhang. Till viss del skulle det också vara en historielektion där barnen fick lära sig om Carl von Linné som utvecklade det system för gruppering av växter som finns än idag. Genom att slå i böcker skulle eleverna också lära sig växternas namn. När kulturarvspedagogen genomfört sin lektion blev det lärarnas sak att ta över och spinna vidare på samma spår. Ett av de exempel som vissa lärare har använt som återkoppling till *Skattjakt i naturen* är att låta eleverna tillverka sina egna herbarier (Se Bilaga 2. Kulturskolans förslag till efterarbete kring *Skattjakt i naturen*). Ett herbarium består av en samling pressade växter och används för studier i botanik. Samlingar i form av herbarier brukar vanligtvis användas för att verifiera växternas släktskap, klassificering och för att studera växters geografiska utbredning⁹. Vid tillverkning av herbarier har slöjddandet gått till på olika sätt enligt Informant 1. Bland annat kan eleverna lära sig göra egna papper och sedan sy ihop sina egna herbarier. På liknande sätt kan eleverna också tillverka egna skrivhäften eller böcker och pryda omslagen med pressade blommor. För att kunna fortsätta samlandet av blommor kan skolklasserna också tillverka egna växtpressar.

Samhälle, miljö och levnadsvillkor

Vid studier kring utbildningens roll både för hur vi utvecklas som människor och för samhällets utveckling lyfts kreativitet fram som en av människans viktigaste egenskaper som ska hjälpa till att utveckla och driva samhället framåt. Därmed är det skolornas roll att se till att eleverna praktiserar denna förmåga. Kreativitet kan appliceras i undervisning i flera ämnen och ett exempel att göra detta på är att använda slöjden som ett verktyg. För att främja skapandet av ett bra framtida samhälle krävs det att de som arbetar med pedagogik tänker igenom hur lektionsuppläggen behöver se ut. Därmed menar Marner (2005 s.74) att pedagogerna bör se till att det som lärs ut inom deras ämnesområden bidrar till att eleverna och studenterna får tillräcklig kunskap för att kunna göra kloka val i vardagen. Varje dag gör vi val som påverkar samhälle, natur och miljö, bland annat genom konsumtion av varor och tjänster. Författarna som presenteras i uppsatsen menar att slöjd och hantverk är viktiga inom ett utbildningssammanhang, bland annat för att undervisningen i ämnet bidrar till kunskaper om var olika material kommer ifrån. Flera av de material och produkter som produceras idag är skadliga för miljön. Genom att ge kunskap om olika framställningsprocesser och egenskaper hos olika material kan slöjdpedagoger hjälpa sina elever att bli säkrare i sina omdömen. En del av de material som används idag framställs genom processer som är skadliga för miljön och för människan. Genom sina kunskaper om produktion blir det lättare för eleverna att jämföra och hitta det material som känns etiskt rätt och som passar för ändamålet.

En annan viktig aspekt inom slöjdundervisning som är kopplad till samhälle, miljö och levnadsvillkor är att en stor del av det som konsumeras i västvärlden produceras av människor som arbetar under hemska förhållanden och som knappt får någon lön för mödan. Informant 1 menar att vårt konsumtionssamhälle, med dess slit-och-släng-kultur har vant oss vid att produkter inte ska kosta så mycket och därmed har de inget stort värde. För skapandet av ett samhälle där det råder respekt för människor och miljö erbjuder förespråkarna av slöjd verktyg för att hantera kraven från slit-och-släng-kulturen.

⁸ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

⁹ <http://apps.kew.org/herbcat/gotoWhatIsHerbarium.do>

Forskning kring hjärnans kapacitet pekar på att pedagoger över lag bättre borde ta tillvara på att alla människor är individer som lär sig saker på olika sätt. Ljungqvists undersökning om hur hjärnan påverkas av kreativitet visar på att samverkan mellan de olika hjärnhalvorna gör att vi får bättre förutsättningar för inläring. Idag bedrivs undervisning till största del nästan enbart genom aktivitet via vänster hjärnhalva och det är större chans att ta till sig information om hela hjärnans kapacitet används än om endast en viss del av den utnyttjas (Ljungqvist 2001 s.176).

Processer, problemlösning, konstruktion och byggnation

NCM:s forskningsprojekt *Små barns matematik* visar att det finns en tydlig koppling mellan slöjd och matematik (Emanuelsson 2006 s.13). Flera steg inom de processer som används inom slöjdutövning innebär uträkningar och lösningar av matematiska problem. Både slöjd och matematik går ofta ut på att det finns ett mål och för att komma dit måste målet brytas ner i olika delmål. Först efter att delmålen har identifierats kan utföraren av arbetet genomföra de steg som ska leda till resultatet. Det finns stora likheter mellan att se hur siffror bildar mönster och att kunna sätta ihop former till rapporteringar vid exempelvis textiltryck eller måleri. Flera av de uppgifter som matematiken innefattar består ofta av exempel kring byggnations- och materialuträkningar. För att kunna utvärdera om ett resultat vid en problemlösning är rimlig krävs det därmed att utföraren av uppgiften har tillräcklig kännedom kring just byggnation och material. Här kan slöjden verka som ett verktyg för att tillgodogöra utföraren tillräckligt kunskap för att kunna göra en bedömning av resultatet. Många elever och studenter upplever inom vissa ämnen att deras lärare har svårt att ge exempel på när de kunskaper som lärs ut kan vara användbara. Enligt Informant 1 kan slöjden verka som ett konkret exempel för att hjälpa lärarna att få sina elever att känna en större lust till lärande. Som exempel kan matematiska formler användas för att avgöra om ett slöjdat föremål kommer hålla för användning eller inte.

Skolverkets utvärdering visar enligt Hasselskog att de flesta elever i grundskolan anser att slöjd är det roligaste ämnet (Hasselskog 2005, s.10). En av anledningarna till detta är att slöjden innebär att de utvecklar en stor självkänsla, samt att de känner glädje i att få tillverka föremål som de sätter sin egen präglning på. När de tillverkar någonting med egen design är det naturligtvis extra viktigt för dem att föremålet blir så bra som möjligt. Flera av de föremål som tillverkas genom slöjden är nyttoföremål som ska hålla för användning. För att kunna se till att det slöjdade föremålet blir så hållbart som möjligt krävs det enligt Informant 1 ofta att slöjdaren gör vissa beräkningar i form av vilket material som passar bäst för ändamålet, hur stor mängd material som krävs och vilken behandling materialet behöver få. En del hantverksmaterial som tyg, ull, garn och trä krymper efter en viss form av behandling. Innan slöjdandet i dessa material börjar måste utövaren därför tänka igenom vilka moment i processen som innebär att materialet krymper. Sedan måste en uträkning av krympmånen göras och det är först därefter som själva hantverket kan börja. På det här sättet kan slöjd och hantverk innebära uträkningar och utvärderingar av processer som kopplas till matematiska problem.

Slöjdens positiva effekter

Att lära sig nya saker är en ständig process som aldrig avstannar, den pågår i alla skeenden och genom hela livet. Alla människor är individer som därmed också har olika behov i fråga om inläring. Både barn och vuxna har behov av att utföra övningar som innebär att de växer med uppgiften. Slöjd innebär arbete som leder till både kroppslig som själslig samt intellektuell utveckling. För att elever ska kunna ta till sig det som lärs ut av en pedagog krävs det att metoderna som används känns meningsfulla. Ett sätt att förstärka meningsfullheten i

pedagogiska sammanhang är att använda verktyg och material eftersom de förstärker känslan av att deltagarna utträttar någonting meningsfullt under inlärningsprocessen. Björkdahl Ordells och Boströms studie kring Slöjdcirkus (Björkdahl Ordell & Boström 2008, s.95-101), Stensmos presentation av Säljös tankar kring medierade redskap (Stensmo 2005, s.198-199) samt Almeviks studier om den praktiska kunskapstraditionen (Almevik 2014, s.20) pekar alla i samma riktning. Enligt dem kan kunskap inhämtas på flera sätt, både teoretiska och praktiska. Det framkommer av deras texter att de praktiska och de teoretiska kunskaperna i flera fall inte kan fungera var för sig, utan att de är beroende av varandra för att kunna komma till nytta. Denna åsikt tycks delas också av Marner (2005 s.72), som anser att slöjdundervisningen till viss del har avstannat i utvecklingen då lärarna i ämnet inte fokuserar tillräckligt på de faktorer som krävs för att slöjden ska kunna verka som en viktig del av framtida utvecklingsarbeten. Marner hävdar att slöjden skulle få en högre status om utövarna och lärarna i ämnet kunde ta fram de sidor av slöjden som vidgar sig mot samtiden. Detta skulle i så fall bidra till att verksamheten inom slöjden får lättare att ge ett konkret svar på frågan kring varför slöjden är viktig idag.

Slöjdens positiva effekter har förutom genom litteraturstudien, också undersökts genom observationsstudierna, samt genom intervjuer med kulturarvspedagogen på Kulturskolan. Sammanställningen från det inhämtade materialet har gjorts genom intentionen att svara på frågeställningen *Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att eleverna, genom slöjden, får en djupare förståelse för andra ämnen och områden?* Denna del av undersökningen presenterar exempel på hur användandet av externa resurser kan verka för att underlätta ämnesöverskridande arbete inom pedagogisk verksamhet. Resultatet består av författarens tolkningar genom observationen samt av intervjuvaren från kulturarvspedagogen.

Enligt forskningsöversikten är det många skolor och utbildningar som inte anpassar undervisningen efter att alla elever har olika förutsättningar vid inläring. Studien som visas upp i den inledande delen av uppsatsen tar upp en del av problematiken inom detta område. En del av problematiken är enligt skolorna att lärarna har för ont om tid för att planera upp det ämnesöverskridande arbete som kan leda till att slöjdens status ökar inom pedagogisk verksamhet. I utbildningssammanhang är det enligt Annie-Maj Johansson (2012 s.58-59) vanligt att ämnen sorteras upp i två fack; de teoretiska och de praktiska. Studier som gjorts av MND (Institutionen för matematikämnet och naturvetenskapsämnenas didaktik) visar enligt Johansson (2012, s.58-59) att elever vanligtvis har låga förväntningar på de ämnen som anses vara teoretiska, vilket påverkar deras studiemotivering. Exemplet på teoretiska ämnen som tjänar på att innehålla praktiska delar är NO-ämnen och matematik.

Resultatet från observationerna och intervjuerna visar på att det finns metoder som kan väga upp för lärarnas dilemma kring att skolan inte öppnar upp för ämnesöverskridande arbete på grund av tidsbrist. Flera lärare tycks anse att ämnesöverskridande arbete kräver att berörda lärare tillsammans sätter sig ner och planerar lektionerna och att alla lärarna bedriver lektionerna ihop. Kulturskolans upplägg kring *Skattjakt i naturen* tyder på någonting annat. Här börjar kulturarvspedagogen med en idé och en intention kring vad hon vill att eleverna ska lära sig. Utifrån dessa sätter hon sedan ihop ett slöjdprogram. Genom att lärarna som medverkar i *Skattjakt i naturen* informeras om målen ska det bli lättare för dem att koppla programmet till sin egen undervisning. Här följer exempel på kunskaper och insikter som pedagogen vill förmedla genom *Skattjakt i naturens* lektion som handlar om materialinsamling:

Enligt de mål som är uppsatta för *Skattjakt i naturen* ska eleverna få känna sig som vetenskapsmän som är ute på ett viktigt uppdrag. I introduktionen lär sig eleverna historia

genom berättelser om Carl von Linné och hans system med att gruppera växter samt ge dem latinska namn. Genom arbetet får de upptäcka och undersöka naturen, vilket leder till att de lär sig uppskatta sin närmiljö. Under lektionen lär de sig om naturen och genom att kulturarvspedagogen gör de uppmärksamma på att de befinner sig i djurens rike utvecklar barnen respekt för naturen. Barnen utvecklar sin koordinationsförmåga genom att vistas i olika miljöer och på okänd mark. Detta gör att de finner en säkerhet i sig själva och till sin egen duglighet. Lektionen tränar barnens samarbetsförmåga genom att de för resonemang kring de växter som plockas. De resonemang som förs mellan pedagogen och eleverna gör att barnen lär sig vad som menas med allemansrätt och att detta inte är en självklarhet i alla länder. Detta öppnar också upp för diskussion kring hur användandet av naturen ser ut i andra länder och hur vi människor påverkar naturen. Eleverna får lära sig att en del växter har läkande förmågor och kan användas i medicinskt syfte. Lärandet av växterna sker genom att pedagogen berättar om dem och genom att barnen får leta upp sina växter i floror och böcker. Syftet med detta är att utveckla elevernas förmåga att göra informationssökningar på egen hand, utan att använda internet. Lektionen ger insikt om växternas olika egenskaper och att de kan användas för slöjd och hantverk. Växtpressarna som används består av en enkel konstruktion som bidrar till att eleverna kan tillverka egna pressar. Ett annat mål med programmet är att eleverna ska kunna upprepa övningen på egen hand och därmed inspireras till att själva samla in eget slöjdmaterial.

Att upplägget kring Skattjakt i naturen innehåller lektioner i både materialinsamling och produktion innebär att eleverna får följa en hel tillverkningsprocess inom slöjd. Här sätts slöjddandet in i en kontext som öppnar upp insikten och frågeställningen kring hur, var och på vilket sätt saker i samhället produceras. Genom undersökningen kring Kulturskolans utomhuspedagogik har det framkommit att de faktorer som gör att eleverna kommer ihåg vad de lärt sig på lektionen är starkt kopplade till deras upplevelser i samband med utomhusvistelsen. Denna upplevelse kan bestå av både njutningsfullt arbete och mer kämpiga stunder där någon elev har frusit, rispat sig på en växt eller blivit blöt om foten. Här får eleverna en inblick i att allt som konsumeras har inneburit en process där människor, djur, natur och miljö har varit inblandade. Detta bidrar förhoppningsvis till att eleverna börjar tänka till både vid konsumtion och vid sitt eget skapande av slöjdade produkter. Att stödja projekt likt Kulturskolans är viktiga då de leder till att barnen ser sambandet mellan slöjd, hantverk, material och miljö samt hur deras val utifrån kunskaper kan påverka det framtida samhället. Vid observationstillfällena var barnen ganska små, vilket innebär att de inte kan greppa frågan kring miljö, produktion och konsumtion. Däremot så bidrar Kulturskolans strävan efter att skapa upplevelser till att eleverna, då det blir äldre, kan relatera till tillfällena och använda sina minnen från dem för att skapa förståelse i andra sammanhang. *Skattjakt i naturens* upplägg kan också anpassas efter alla åldrar genom att syftet med uppgiften förändras efter ålderskategorin på målgruppen.

Genom att kulturarvspedagogen satt upp tydliga mål kring vad eleverna ska lära sig under lektionen skapar det möjligheter för andra pedagoger eller lärare att kunna ta vid och fortsätta där hon slutade. Observationen visar att ett ämnesöverskridande arbete därmed inte kräver att lärarna planerar och håller sina lektioner ihop. Däremot behöver det finnas en tydlig kommunikation genom hela arbetet så att inte den ena lärarens pedagogik går stick i stäv med vad den andra vill fokusera på. Genom samarbetet kan lärarna lära av varandra och få nya insikter inom sitt eget ämne. För slöjden skulle detta innebära att eleverna fortfarande får kunskap om kulturarvet och gamla tekniker, men att dessa används på ett sätt som gör att eleverna hittar en tydlig koppling mellan slöjd och samtid. Sammanfattningsvis visar undersökningen på att slöjden har en given plats och en stor potential för att verka inom ett

utbildningssammanhang, men för att fler ska förstå vilka kunskaper som krävs för att utföra slöjd behöver pedagogerna inom ämnet bli bättre på att förklara vilken tillgång slöjdundervisning är i elevernas och samhällets utveckling. Detta skulle därmed kunna bidra till att slöjden får en mer självklar plats inom pedagogisk verksamhet.

Genom granskningen av tidigare forskning framkommer det genom Skolverkets nationella ämnesutvärderingar att slöjdämnet har en stor potential, då eleverna ofta har en positiv syn på ämnet (Johansson & Hasselskog 2005 s.10). Slöjden kan verka för att sätta in teoretiska ämnen i ett sammanhang, men det är viktigt att slöjden är ett ämne som ska kunna stå för sig självt. Det är ett ämne som har sina specifika kunskaper, traditioner och användningsområden. För att återknyta till uppsatsens inledningsdel grundar sig frågeställningarna i uppsatsen på den diskussion som pågår i Facebook-gruppen *Nationellt resurscentrum för slöjdämnet*¹⁰, där det hos slöjdlärarna tycks råda en ständig diskussion och en osäkerhet kring hur de ska motivera för eleverna varför slöjdprocesser är viktiga i utbildningssammanhang.

Vid studier kring hur slöjden kan användas som ett pedagogiskt verktyg har det varit viktigt att vara medveten om att sambandet mellan slöjd och andra ämnesområden kan leda till att skapa diskussion kring varför slöjden som ämne inte kan stå för sig självt utan att behöva hävda sin nytta. För utövarna och pedagogerna inom slöjd är slöjdens roll självklar, men för en som aldrig har slöjdat kan det vara svårt att förstå hur processerna och insikterna kan användas. Ett sätt att förstå resonemangen genom uppsatsen är att gå tillbaka till inledningen kring artikeln ”*Hur många smörknivar tål Sverige?*”¹¹. Genom granskningen av artikeln blir det tydligt att Matteus bild av skolslöjden är att det är ett ämne som endast handlar om produktion av föremål som sedan aldrig kommer till nytta.

Men hur gör man för att ändra på denna inställning? Uppsatsens resultat pekar på att ett sätt att öka slöjdens utbredning inom pedagogisk verksamhet är att lärare och pedagoger inom olika ämnesområden försöker hitta sätt att mötas på halva vägen. Ett sätt att göra detta på är att identifiera delar som slöjd och andra ämnen har gemensamt. Sett från slöjdens perspektiv behöver lärarna inom ämnet börja med att tänka igenom vad eleverna ska få med sig från lektionerna och hur olika uppgifter kan konstrueras för att nå målen i undervisningen. Ett steg i rätt riktning tycks vara skapandet av *Nationellt resurscentrum för slöjdämnet*¹². I gruppen råder det ofta en flitig diskussion och lärarna ger tips till varandra. Däremot är det förvånande att det inte är fler i gruppen som diskuterar vad lärandemålen är för olika uppgifter. Granskningen av gruppens konversationer tyder på att det finns en osäkerhet hos lärarna. I gruppen diskuteras bland annat hur olika begrepp kan tydliggöras för eleverna, som till exempel hur ett material anses vara levande. Lärarna i gruppen menar att detta kan kopplas till biologi, men där avstannar diskussionen utan att någon går vidare med exempel på hur detta kan göras. Samtidigt råder det bland en del lärare en diskussion kring att en del moment i undervisningen bör tas bort, då eleverna menar att de ändå aldrig kommer använda sina slöjdade föremål. Att lärarna har denna inställning bidrar till ett ifrågasättande av vad som är viktigt inom slöjdundervisning. Jämfört med andra ämnen så tycks det vara mycket sällsynt att exempelvis en kemi- eller fysiklärare ifrågasätter varför eleverna ska genomföra laborationer i undervisningen. Här är det förstudien, genomförandet, resultatet och utvärderingen av processen som ingår som lika viktiga bitar i undervisningen. Alla delar verkar tillsammans för att bidra till elevernas undervisning och är beroende av varandra. På samma sätt är det inom slöjden. Enligt kursplanen för slöjdämnet ska eleverna utveckla

¹⁰ <https://www.facebook.com/groups/centrumforslojdamnet/?fref=ts>

¹¹ <http://www.expressen.se/ledare/ann-charlotte-marteus/hur-manga-smorknivar-tal-sverige/>

¹² <https://www.facebook.com/groups/centrumforslojdamnet/?fref=ts>

förmågor som leder till samhällelig utveckling. De ska lära sig om hållbar utveckling och om hur de val som görs påverkar miljön. Samtidigt ska de lära sig om traditioner, kulturer och historia¹³. Intrycket som ges från hur en del lärare presenterar sitt ämne, tillsammans med undersökningen i uppsatsen, bidrar ändå till en viss förståelse kring varför en del som inte slöjdar själva får svårt att se nyttan med slöjden inom skolan.

Enligt uppsatsens studie finns det flera exempel kring vad elever kan lära sig genom slöjdundervisningen. Resultatet från Almeviks, Hasselskogs och Marners teorier pekar på att alla människor har olika behov i fråga om inläring och att alla ämnen är beroende av varandra för att nå sin fulla potential (Almevik 2014 s.10; Hasselskog 2008 s.211; Marnar 2005 s.74). Det som eleverna lär sig i skolan ska komma till nytta i framtiden. Ibland upplever elever att de får kunskaper, men att avsaknaden av ett sammanhang till kunskaperna bidrar till att de känns onödiga att lära sig. En av de insikter som uppsatsen lett till är att de praktiska och de teoretiska delarna inom alla utbildningssammanhang är beroende av varandra för att kunna ge någonting till mottagarna. Vid praktiskt arbete finns det oftast en teori som gör att utfallet kan förstås och vid teoretiskt arbete behövs de praktiska inslagen för att förstå hur teorierna kan komma till nytta (ibid.). Sett till hur utbildningar behöver vara konstruerade för att bidra till en positiv utveckling av samhället, både ekonomiskt, miljömässigt och solidariskt, tycks det krävas ett nytänkande inom undervisningssammanhang. Slöjd och hantverk kan innehålla flera moment som utvecklar kunskaper kring att genomföra samt förstå processer. För att förstå slöjdamnets potential tycks det krävas en identifiering av kunskaperna som varje del i processen innebär för eleverna. Detta kan göras genom att gå igenom slöjdprocessen steg för steg:

En slöjdprocess börjar ofta med en idé eller en tanke kring det slutgiltiga resultatet. Därefter ska ett materialval göras. Genom materialval kan en mängd faktorer undersökas, som; Vilka egenskaper ska materialet ha? Vad är det för skillnad på de olika materialen? Vad beror skillnaden på? Vad består materialen av och hur har det framställts? Vilket material är bäst ur miljösynpunkt och i fråga om etik? För att undersöka dessa frågor kan eleverna undersöka hur olika tillverkningsprocesser går till och därmed få insikt om att det vid konsumtion är viktigt att ta ställning till dessa frågor. För att få ett önskvärt resultat behöver slöjdprocessen brytas ner i flera delar. Här behöver ofta ritningar, konstruktioner och uträkningar göras, som sedan leder till en skiss, mönsterdelar eller andra former av grundmaterial för uppgiften. Måttagning och uträkningsprocesser behöver planeras och genomföras. I detta steg krävs det också ofta en uträkning av materialåtgången.

Under själva genomförandet av hantverket sker i flera fall förändringar som kan utvärderas genom fysik, kemi och matematik. Under arbetet granskas och utvärderas resultatet under en process som leder till att eleverna utvecklar sin reflektionsförmåga och sin kreativitet. Genom diskussion tränar eleverna också sin språkliga förmåga genom att föra resonemang kring processens olika delar. Genom att samtala med varandra tränar eleverna presentationsteknik. De estetiska inslagen i slöjdsammanhang leder ofta till ett identitetsskapande för eleverna i form av att de sätter sin egen prägel på sitt slöjdande. Eleverna utvecklar därmed en säkerhet i sig själva och sina egna åsikter. På det här sättet bör slöjdundervisning kunna bidra till att eleverna vågar vara sig själva och till att de utvecklar respekt för andra människor.

Litteraturen, observationen och intervjuerna pekar på att det behövs en större omfattning reflektion och diskussion inom slöjdundervisning. Om den här delen faller bort rycks

¹³ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

elevernas arbeten ur sina sammanhang. Men frågan är om det verkligen behöver vara så svårt som många tycks tro? Genom hela processen kan eleverna utvärdera sitt eget arbete och koppla det till materialval, arbetsmoment, verktyg, åtgärder och jämförelser med liknande arbeten. Under arbetets gång kan läraren föra resonemang med eleverna kring produktion, konsumtion och historia kopplat till teknikerna. Att skapa med händerna innebär att eleverna tar in informationen med flera sinnen, vilket enligt observationsstudien och intervjun med Informant 1 bidrar till att eleverna i större utsträckning kommer ihåg lektionens innehåll.

Resultatet kring uppsatsens andra frågeställning *Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att ge eleverna en djupare förståelse kring sambandet mellan slöjd och andra ämnen?* visar till viss del varför det inte är självklart för alla att slöjd innebär mycket mer än föremålsproduktion. Studien kring observationerna visar att pedagoger och lärare för att kunna mötas ibland behöver vara övertydliga för att kunna förmedla sina kunskapsmål så att den andra förstår hur ett fortsatt arbete med materialet kan gå till. Genom att studera NU-03s undersökning kring ämnesöverskridande arbete (Hasselskog 2008 s.190-198) kopplat till observationerna och intervjuerna, framkommer framförallt ett sätt som gör att fler lärare inser värdet i kunskaper som fås genom slöjd. Ett sätt att få andra att inse kopplingen mellan slöjd och andra ämnesområden är enligt intervjuerna att göra en lista kring vilka kunskaper olika uppgifter leder till. Detta skulle enligt studien underlätta både för slöjdpedagogerna och för de som undervisar i andra ämnen. Även om Kulturskolan enligt Informant 1 är en verksamhet som är skild från den ordinarie grundskolan visar studien att pedagogerna därifrån har en stor påverkan på grundskollära tankesätt. Kulturskolans sätt att arbeta med fortbildning har en positiv effekt på mottagarna. Deras pedagogik bidrar till att eleverna tycker det är roligt att lära och grundskollärarna anser att Kulturskolans inslag gör att de får nya idéer till sin undervisning. Slöjdens positiva effekter inom undervisning tyder på att den borde få ta mer plats inom pedagogisk verksamhet. Genom att pedagoger inom olika ämnesområden tar vara på varandras kunskaper genom ämnesöverskridande arbete, kan fler inse att slöjden har en självklar plats inom utbildningssammanhang.

4. Sammanfattning

Denna uppsats grundar sig på en insikt kring pedagogiskt arbete, som jag fick då jag under hösten 2015 gjorde en månads praktik på Ronneby Kulturskola. På Kulturskolan fick jag en inblick i hur slöjd, hantverk och andra estetiska uttrycksformer bidrar till att vi lär oss så mycket mer än enbart hur hantering av material och verktyg bildar föremål. För mig har slöjd alltid inneburit att förstå och utvärdera processer, både för att få insikt inom andra områden och för att utvecklas som människa. På Kulturskolan tycks pedagogerna tänka i samma banor.

Några månader efter min praktikperiod publicerade Expressen ledaren ”*Hur många smörknivar tål Sverige?*”. Författaren till ledaren ansåg att slöjden bör tas bort som skolämne för att ge plats åt vad hon kallade ”modernare ämnen”. Publiceringen ledde till stor uppståndelse bland slöjdlärare i hela landet, samt till diskussion i facebook-gruppen *Nationellt resurscentrum för slöjdämnet*. I gruppen råder samtal kring slöjdämnet och hur olika skoluppgifter kan konstrueras. Många lärare skriver att de vill förankra slöjden i de andra skolämnena, för att på så sätt utveckla elevernas förståelse och motivation. Men tyvärr är det väldigt få lärare som ger en beskrivning över hur detta kan gå till. Enligt det resultat som visas i facebook-gruppen tycks många slöjdlärare lägga ett större fokus på att eleverna ska producera produkter än vad de faktiskt lär sig genom slöjden. Frågan är om det är detta som gör att en del inte förstår vilka kunskaper som slöjden leder till, samt hur dessa kan användas som en tillgång för människors kunskapsbyggande och utveckling?

I uppsatsen undersöks hur slöjd och hantverk är en tillgång i utbildningssammanhang. Detta undersöks genom fenomenografiska studier i form av undersökning kring uppfattningar av pedagogiska sammanhang. Dessa uppfattningar kännetecknas av undersökandet av kvalitet istället för kvantitet inom pedagogisk verksamhet. Detta appliceras genom uppsatsens syfte och målsättning som är att studera vilka kunskaper slöjdutövning ger till utövarna.

Undersökningen tar avstamp i en observationsstudie av lektioner inom Kulturskolans program *Skattjakt i naturen*, där materialinsamling inför slöjdande används som en metod för att arbeta ämnesöverskridande inom slöjd och andra områden. Undersökningen fortsätter med en litteraturstudie kring forskning och teorier inom slöjdpedagogik, med syftet att ta reda på hur slöjd och hantverk kan kopplas till andra områden. För att ställa litteraturen och observationsstudien mot varandra har det också genomförts intervjuer med informanter som medverkade under observationerna.

Uppsatsen bygger på följande frågeställningar:

- Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att ge eleverna en djupare förståelse kring sambandet mellan slöjd och andra ämnen?
- Vilka kunskaper kan slöjd- och hantverksutövning ge, utöver de som innefattar hantering av slöjdens verktyg och material?

Syftet med observationerna och intervjuerna har varit att undersöka hur slöjd kan innefatta kunskap inom andra områden. Resultatet av observationerna visar att slöjdens sammanhang och funktion kan uppfattas på olika sätt. Intervjuerna kring *Skattjakt i naturen* visar att ett ämnesöverskridande arbete inom slöjd kräver att de som ska samarbeta informerar varandra om sina respektive mål med arbetet. På det här sättet kan slöjdlärare och andra lärare mötas på halva vägen och få respekt för varandras kunskapsområden. Undersökningen pekar på att

detta kan leda till att fler upp ögonen för varför slöjden behövs och har en given plats i grundskolan.

Genom uppsatsens litteraturstudie undersöks hur slöjdutövning leder till att vi får en större förståelse för historiska händelser, vår samtid och vår framtidspåverkan. Detta undersöks genom studier kring pedagogik, mediering och redskap, kultur, miljö, hållbar utveckling samt kreativitet. Litteraturstudien syftar till att visa hur olika delar inom slöjd- och hantverksutövning har en positiv effekt på elevers kunskapsinhämtning. Enligt litteraturen har slöjden en stor potential inom pedagogisk verksamhet. Slöjd innebär att förstå olika delar i en process som innefattar idé, design, skiss, konstruktion, uträkningar, materialval, hantering av verktyg tillsammans med material, kroppsligt vetande och koordination.

Lärande är kopplat till den situation och kontext som vi befinner oss i. Slöjd bidrar till att ett lärande känns meningsfullt, då utövningen innebär att lärdomarna fås genom ett sammanhang som eleverna är en del av och själva påverkar. I uppsatsen presenteras Roger Säljös begrepp mediering och redskap. Inom utbildningssammanhang syftar mediering och redskap på att lärande är situerat och därmed påverkas av sammanhanget och de materiella och fysiska redskap som används. I samband med detta ges en inblick i vad som menas med praktisk kunskapsstradition och tyst kunskap. Traditionen bygger på att kunskap fås genom deltagande, dialog, samt genom handlingar i form av hantering av material och verktyg. Detta presenteras också genom Anders Marners synsätt, som bygger på att teori och praktik är beroende av varandra och att det därför inte är relevant att dela upp ämnen i teoretiska eller praktiska. För att undersöka Marners teorier kring samverkan mellan olika ämneskategorier görs i uppsatsen en studie av vilka likheter som finns i olika skolämnens lärandemål. Studien visar att slöjd, matematik, kemi, fysik, biologi och naturkunskap har liknande mål kring vad eleverna ska lära sig. Sett till lärandemålen visar därmed studien på att slöjd borde anses lika värdefullt som de andra ämnena, eftersom den ska ge samma mängd kunskap till eleverna.

I utbildningssammanhang ska lärarna sträva efter att ge eleverna en grund att stå på för sitt framtida liv. Idag är utbildning till stor del en nyckel till framgång, vilket kräver att eleverna utbildas till att göra kloka val i framtiden. I uppsatsen ges exempel på hur slöjd och hantverk bidrar till att ge elever förståelse för miljöfrågor och hållbar utveckling.

Resultatet och diskussionen i uppsatsen pekar på att det finns flera vägar att gå för att visa att slöjd innebär mer än producerande av föremål. Ett sätt för slöjdlärarna att få stöd i sitt arbete är att arbeta ämnesöverskridande mellan slöjd och andra ämnen. Slöjd är en stor tillgång i skolan då de flesta elever anser att praktiskt arbete är en rolig metod för att lära sig saker. Studien visar att slöjd innebär att de kunskaper som förmedlas sätts in i ett sammanhang som bidrar till att eleverna har lättare för att förstå och komma ihåg vad de lärt sig. Slöjd är ett av de få ämnen som tar fasta på människans förmåga att ta in information med flera sinnen. Studien i uppsatsen visar att det egentligen borde vara svårt att utföra slöjd utan att föra resonemang som kan kopplas till andra ämnesområden. På samma sätt ingår inslag från slöjd och hantverk automatiskt i undervisningen av andra ämnen. Några av de ämnen som kan kopplas till slöjd och som nämns i uppsatsen är naturkunskap, samhällskunskap, historia och matematik. Utöver detta innebär slöjdprocesser också själslig utveckling inom kreativitet, tilltro till egen förmåga och säkerhet i val som leder till hållbar utveckling.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

Ahlskog-Björkman, E. & Koch, M. 2011, "Etnografi som metod för att förstå något om lärande och identitet – en tvärvetenskaplig syn på slöjd", *Techne Series : Research in Sloyd Education and Craft Science A*, vol. 18, no. 1.

Alexandersson, M, Lantz-Andersson, A, *Konsten att göra någonting av något – myter om kunskapsbegreppets karaktär*, I: Rystedt, H. & Säljö, R. 2008, *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*, 1. uppl. edn, Studentlitteratur, Lund.

Almevik, G., *Perspektiv på hantverkarens kunskapskultur* I: Almevik, G., Höglund, S., Winbladh, A. & Hantverkarslaboratoriet 2014, *Hantverkare emellan*, Hantverkarslaboratoriet, [Göteborgs universitet], Mariestad

Asplund Carlsson, M., Pramling, N. & Pramling Samuelsson, I. 2008, "Från görande till lärande och förståelse. En studie av lärares lärande inom estetik".

Björkdahl Ordell, S., Boström, K. (2008). Slöjdcirkus – ett tält för lärande. I: Borg, K., 2008, *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, Lärarförbundets förlag, Stockholm.

Doverborg, E, Emanuelsson, G, Persson, A, I: Doverborg, E., Emanuelsson, G. & Nationellt centrum för matematikutbildning 2006, *Små barns matematik: erfarenheter från ett pilotprojekt med barn 1 - 5 år och deras lärare*, 1. uppl. edn, NCM, Göteborgs universitet, Göteborg.

Ekström, A., Lindwall, O. & Säljö, R. 2009, "Questions, instructions and modes of listening in the joint production of guided action: A study of student-teacher collaboration in handicraft education".

Frade, C. & Borges, O. 2006, "The Tacit-explicit Dimension of the Learning of Mathematics: An Investigation Report", *International Journal of Science and Mathematics Education*, vol. 4, no. 2, pp. 293-317.

Frisk, L., Akademin Humaniora och medier, Religionsvetenskap & Högskolan Dalarna 2014, "Waldorfpedagogiken – religion eller inte?", *DIN*, , no. 1, pp. 48.

Hasselskog, P. & Ekström, A. 2015. Slöjd i grundskolan: En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9. Stockholm: Fritzes.

Hasselskog, P. (2008). Sådan lärare, sådant lärande. I Borg, K., Lindström, L. & Lärarförbundet 2008, *Slöjda för livet: om pedagogisk slöjd*, Lärarförbundets förlag, Stockholm.

Johansson, A. 2012, *Undersökande arbetssätt i NO-undervisningen i grundskolans tidigare årskurser*, Institutionen för matematikämnet och naturvetenskapsämnenas didaktik, Stockholms universitet.

Johansson, M. 2008, *Att tänka med nålen i hand – medierande redskap i slöjdpraktik*, I: Rystedt, H. & Säljö, R. 2008, *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*, 1. uppl. edn, Studentlitteratur, Lund.

Johansson, M., Hasselskog, P., Sverige. Skolverket & Göteborgs universitet. Institutionen för hushållsvetenskap 2005, *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03): slöjd / [Elektronisk resurs]*, Skolverket, Stockholm.

Johansson, M., Porko-Hudd, M. 2013, *Smart slöjd med smarta mobiltelefoner? – om didaktiska dimensioner i digitalt lärande*, I: Humanistiska fakulteten, Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen & Umeå universitet 2013, *KLÄM: Konferenstexter om Lärande, Ämnesdidaktik och Mediebruk*

Koskinen, A., Seitamaa-Hakkarainen, P. & Hakkarainen, K. 2015, "Interaction and Embodiment in Craft Teaching", *Techne Series : Research in Sloyd Education and Craft Science A*, vol. 22, no. 1.

Lindström, L. *Lärprocesser i slöjd – hur kan de stödjas?* I Borg, K., Lindström, L. (red) 2008, *Slöjda för livet – Om pedagogisk slöjd*, Författarna & Lärarförbundets förlag

Ljungqvist, H., 2001, *Kreativitetens Hemlighet*, Hans Ljungqvist och Bokförlaget Bjurner och Bruno AB.

Marner, A., 2005, "Ett designerperspektiv på slöjden – ett kulturperspektiv på skolan", I Marner, A., Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen, Umeå universitet & Humanistiska fakulteten 2005, *Möten och medieringar: estetiska ämnen och läroprocesser i ett semiotiskt och sociokulturellt perspektiv*,

Marner, A., Örtegren, H. & Sverige. Myndigheten för skolutveckling 2003, *En kulturskola för alla: estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling, Stockholm.

Ojala, M. 2013, "Constructing knowledge through perceptual processes in making craft-art", *Techne Series : Research in Sloyd Education and Craft Science A*, vol. 20, no. 3.

Palmköld, A. 2013, *Textilt återbruk: om materiellt och kulturellt slitage*, Gidlund, Möklinta.

Patel, R., Davidson, B., 2011, *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur AB, Lund

Pink, S. 2007, *Doing visual ethnography: images, media and representation in research*, 2., [rev. and updat] edn, SAGE, London.

Samuelsson, J. & Gustavsson, A.E. 2008, "Den självvärderade literacyförmågans betydelse för pojkars och flickors studieresultat", *Nordic Studies in Education*, vol. 28, no. 4, pp. 272-283.

Sjöberg, A., 2014, *Att bevara ett levande bruk – Sveriges arbete med Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet*, I: Almevik, G., Höglund, S., Winblad, A. &

Hantverkslaboratoriet 2014, *Hantverkare emellan*, Hantverkslaboratoriet, [Göteborgs universitet], Mariestad.

Stensmo, C, 2007, *Pedagogisk filosofi*, Studentlitteratur AB Lund

Stolpe, K., Nationella forskarskolan i naturvetenskapernas och teknikens didaktik & Linköpings universitet. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier 2011, *Att uppmärksamma det väsentliga: lärares ämnesdidaktiska förmågor ur ett interaktionskognitivt perspektiv*, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

Veeber, E., Syrjäläinen, E. & Lind, E. 2015, "A discussion of the necessity of craft education in the 21st century", *Techne Series : Research in Sloyd Education and Craft Science A*, vol. 22, no. 1.

von Schantz Lundgren, I., Lundgren, M., Akademin Utbildning, hälsa och samhälle, Pedagogik & Högskolan Dalarna 2012, "Synliggörande av tyst kunskap i gymnasial yrkesutbildning", *NORDYRK - Nordic Journal of Vocational Education and Training*, vol. 2, no. 1, pp. 1.

Internetkällor:

<http://apps.kew.org/herbcat/gotoWhatIsHerbarium.do>

(Hämtad 2016-05-13)

Vetenskaprådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisksamhällsvetenskaplig forskning. Elanders Gotab.

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

(Hämtad: 2016-04-01).

Marteus, A, (2016) Hur många smörknivar tål Sverige?, Ledare i Expressen (<http://www.expressen.se/ledare/ann-charlotte-marteus/hur-manga-smorknivar-tal-sverige/>), (Hämtad 2016-01-06).

Nationellt resurscentrum för slöjdämnet

<https://www.facebook.com/groups/centrumforslojdamnet/?fref=ts>

(Hämtad 2016-04-01)

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/>

(Hämtad 2016-04-29)

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/slojd>

(Hämtad 2016-04-29)

Otryckta källor:

Informant 1, kulturarvspedagog, Ronneby Kulturskola: Observation 2016-04-18 och 2016-05-04, Intervju 2016-05-03

Informant 2, Lärare i årskurs ett till fem, Slättagårdsskolan, Ronneby, Intervju 2016-05-17

Bilagor

Bilaga 1, Kulturskolans inbjudan till Skattjakt i naturen

Skattjakt i naturen

Vi kliver ut i närmaste skogsbacke och letar efter intressanta, vackra och spännande växter! Med nyfikna sinnen, lupp och förstoringsglas finner vi våra skatter - därefter lägger vi växterna i press!

Om ni vill, träffas vi en gång till för att tillverka något fint av växterna!

Årskurs: 1-5 samt Fritids

Antal deltagare: Max 15-20 barn

När: 11 april – 27 maj samt tidig höst 2016

Tidsåtgång: ca 2 timmar men tiden kan justeras

Pedagog: Marie Mimmi Olivendal marie.olivendal@ronneby.se

Kulturarvspedagog, Ronneby Kulturskola,

Kallingevägen 3, 372 30 Ronneby, 0457 - 61 75 23

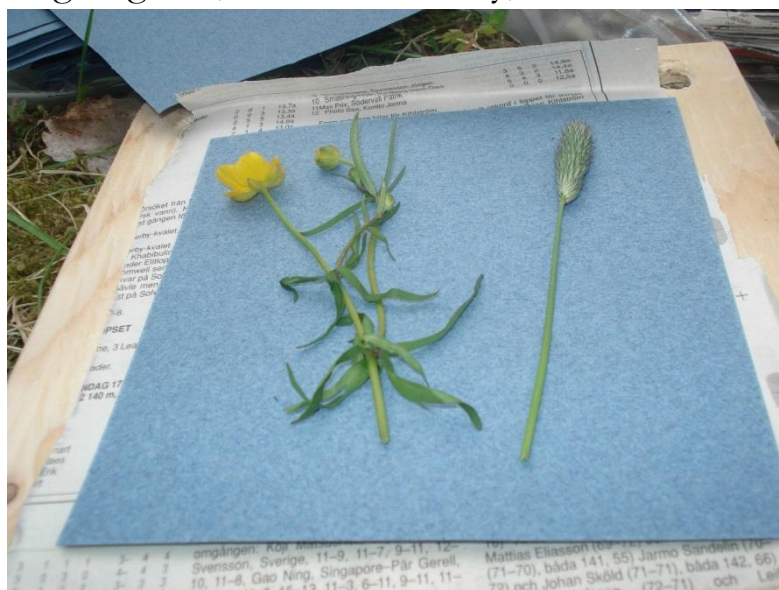

Fig. 1. Växter redo för press.
Från Skattjakt i naturen 2012-05-09. Foto: Marie Olivendal

Bilaga 2, Kulturskolans förslag till efterarbete kring Skattjakt i naturen

Förslag till efterarbete kring Skattjakt i naturen

Här följer några exempel på hur ni kan använda era insamlade, pressade växter samt några tips på vad man mer kan göra på temat växter och blommor.

- Gratulationskort, julklappsadresser, bokmärken osv där blommorna läggs på färgat papper – för att få lång hållbarhet kan man laminera.
- Montera blommorna på rispapper (eller annat vackert papper) - använd sparsamt med trälim.
- Gör ett traditionellt herbarium, som genom åren kan växa och omfatta både örter och löv från träd – vilken skatt det blir!
- Tillverka häften som man syr ihop med lintråd och där omslaget pryds av torkade blommor
- Tillverka egna, enkla växtpressar till skolan – dessa kan man använda i många år!
- Montera örterna (med trälim, aldrig tape) på vackert papper och gör örttavlor – enkla, billiga ramar med glas finns att köpa.
- Gör eget papper, vilket är lättare än man tror och låt torkade blommor bli fina mönster på papperet - blåklint och ringblomma tex blir väldigt effektivt!
- Bjud in de andra klasserna och/eller barnens familjer till en utställning där ni presenterar ert arbete. Visa både färska örter och era efterarbeten, bjud på tex örtte / björksav / fläderblomssaft och nässelbullar / lönnlövsbakor eller något annat gott från naturen!
- Inspireras av blommorna och arbeta vidare med olika konstnärliga uttryck - tygtryck, landskapsmåleri, örter o blommor i akvarellteknik och torrpastell osv. Ni kan även tillverka pappersblommor, sjunga sånger med blomstertema och hitta på många andra, blommiga aktiviteter!
- Gå ut i naturen, vistas där under trädkronorna och lyssna till skogens ljud! Lek på ängar och gräsplättar och ät er medhavda mat i en glänta – det gröna läker och får oss att må bra och den ojämna marken gör gott för motorik och kroppsuppfattning.
- Leta mer inspiration och kunskap i böcker på biblioteket. Glöm inte bort att gå direkt till de skriftliga källorna – än idag kan vi ta del av och lära oss av Carl von Linné och hans många elever genom de många dokument och insamlade växter som finns tillgängliga för oss alla.

- På Internet (slöjd- och hantverkssidor) finns många instruktionsvideor där man kan lära sig tekniker men man hittar även tusentals bilder att njuta av.

Marie Mimmi Olivendal
Kulturarvspedagog, Ronneby Kulturskola

Bilaga 3, Materiallista - Skattjakt i Naturen

Materiallista

Växtpressar

Tidningspapper, växtpresspapper

Maskeringstape

Blyertspennor

Luppar

Förstoringsglas

Förbandslåda

Sax

Flora

Sittunderlag

Kläder efter väderlek

Fika/frukt

Bilaga 4, Intervjufrågor

Intervjufrågor till Marie Olivendal, kulturarvspedagog på Ronneby Kulturskola

Vad var intentionen (syfte och målsättning) med skattjakten?

Hur var lektionen upplagd och hur kan upplägget kopplas till syftet?

Kunde planeringen för lektionen följas till punkt och pricka eller behövde vissa moment justeras under resans gång? Vilka? Varför? På vilket sätt?

Hur var upplägget anpassat efter målgruppen?

Vad tror du att eleverna har lärt sig under lektionen?

Vad hade behövts vara annorlunda om det varit en klass för äldre elever?

Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att ge eleverna en djupare förståelse kring sambandet mellan slöjd och andra ämnen?

Vad skiljer Kulturskolans arbetssätt och pedagogik från det som skolslöjden har?

Hur kan skolan/läraren arbeta vidare med materialet som samlats in under skattjakten? Hur kan Kulturskolans pedagogiska arbetssätt kopplas till den ordinarie skolverksamheten?

Hur arbetar Kulturskolan med att öka intresset för slöjd och hantverk?

Intervjufrågor till en grundskolelärare årskurs 1-5, på Slättagårdsskolan i Ronneby kommun

I vilket syfte bokades skattjakten in?

Har skolan fått en tydlig information kring Kulturskolans intention kring skattjakten?

Hur var lektionen upplagd och hur kan upplägget kopplas till syftet?

Hur var upplägget anpassat efter målgruppen?

Vad tror du att eleverna har lärt sig under lektionen?

Är det någonting som hade behövt justeras för att ge eleverna mer kunskap?

Vad hade behövts vara annorlunda om det varit en klass för äldre elever?

Hur bidrar Kulturskolans pedagogik till att ge eleverna en djupare förståelse kring sambandet mellan slöjd och andra ämnen?

Vad skiljer Kulturskolans arbetssätt och pedagogik från det som skolslöjden har?

Hur kan skolan/läraren arbeta vidare med materialet som samlats in under skattjakten? Hur kan Kulturskolans pedagogiska arbetssätt kopplas till den ordinarie skolverksamheten?

Hur tror du att slöjdinslag kan bidra till kunskaper som kan kopplas till den ordinarie grundskolan? Vilka kunskaper kan slöjd ge till eleverna?

Bilaga 5, Information till föräldrar till barn i Marie Falkstads klass

Jag heter Anna-Klara Hedlund och går sista året på kandidatutbildningen Ledarskap i slöjd och kulturhantverk vid Göteborgs universitet. Just nu håller jag på att skriva mitt examensarbete, som jag har valt att kalla ”*Slöjd och hantverk som pedagogiskt verktyg*”. I min uppsats undersöker jag hur slöjd och hantverk kan användas som ett pedagogiskt medel för att få kunskaper inom andra ämnen, som till exempel naturkunskap, biologi, kemi och matematik. Som en del av min undersökning kommer jag vara med och observera Marie Olivendal från Ronneby Kulturskola när hon har skattjakt med Marie Falkstads klass på Slättagårdsskolan den 18 april, 2016.

Mina observationer kommer vara inriktade på hur Marie Olivendal lägger upp sitt arbete för att ge eleverna en helhetsupplevelse som bidrar till inläring på flera plan, samt hur det praktiska arbetet kan leda till inläring utöver själva hantverket. Observationerna kommer att vara inriktade mot hur Marie lägger upp sin lektion, samt vilken reaktion hon får från barnen. Jag kommer att göra en dokumentation via film. Filmens syfte är endast till för att jag lättare ska komma ihåg hur upplägget på lektionen var. Inga namn kommer att nämnas vid min skriftliga dokumentation, men det kommer stå med att det är en skolklass i södra Sverige som jag observerar. Eftersom alla uppsatser som publiceras via Göteborgs universitet är offentliga dokument behöver jag tillstånd från er föräldrar för att medverka den 18 april.

Mitt examensarbete är upplagd enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, vilket innebär att det är frivilligt att delta och att barnen kan dra sig ur när de vill, samt att de svar som redovisas i undersökningen endast kommer att användas till forskningsändamål. Svaren i studien kommer inte att kunna kopplas till enskilda personer, till enskild skola eller till kommunen.

Vid frågor eller funderingar går det jättebra att kontakta mig via telefon eller e-post.

Tack på förhand!
Med vänliga hälsningar
Anna-Klara Hedlund,
Ledarskap i slöjd och kulturhantverk
Göteborgs universitet
annaklarahedlund@hotmail.com
Tel: 0738-344666

Härmed intygar jag som förälder till _____ att
det är okej att Anna-Klara Hedlund deltar under Marie Olivendals lektion den 18 april, 2016.

Målsmans namnteckning

Namnförtydligande

Datum

